

REGERINGSKANSLIET

Remiss

2012-09-24

U2012/4904/S

Utbildningsdepartementet

STOCKHOLMS STAD Kommunstyrelsen Registraturet	
Ink.	2012 -09- 2 5
Dnr:	001-1379/2012
Till:	RT

Remisspromemoria - Karriärvägar m.m. i fråga om lärare i skolväsendet

Remissinstanser:

1. Riksdagens ombudsmän
2. Kammarrätten i Göteborg
3. Förvaltningsrätten i Stockholm
4. Statskontoret
5. Statistiska centralbyrån
6. Myndigheten för handikappolitisk samordning
7. Barnombudsmannen
8. Statens skolverk
9. Statens skolinspektion
10. Specialpedagogiska skolmyndigheten
11. Skolväsendets överklagandenämnd
12. Högskoleverket
13. Göteborgs universitet
14. Stockholms universitet
15. Umeå universitet
16. Linköpings universitet
17. Linnéuniversitetet
18. Malmö högskola
19. Högskolan Dalarna
20. Högskolan i Jönköping
21. Internationella programkontoret för utbildningsområdet
22. Arbetsgivarverket
23. Sameskolstyrelsen
24. Sametinget
25. Diskrimineringsombudsmannen
26. Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering
27. Regelrådet (N2008:05)
28. Bollebygds kommun

29. Eksjö kommun
30. Gällivare kommun
31. Göteborgs kommun
32. Götene kommun
33. Hallsbergs kommun
34. Hultsfreds kommun
35. Härnösands kommun
36. Kalix kommun
37. Lunds kommun
38. Lycksele kommun
39. Malmö kommun
40. Malung-Sälens kommun
41. Mora kommun
42. Nacka kommun
43. Nykvarns kommun
44. Norbergs kommun
45. Olofströms kommun
46. Sorsele kommun
47. Stockholms kommun
48. Storumans kommun
49. Tomelilla kommun
50. Uppsala kommun
51. Valdemarsviks kommun
52. Vansbro kommun
53. Vellinge kommun
54. Västerviks kommun
55. Västerås kommun
56. Ystads kommun
57. Öckerö kommun
58. Sveriges Kommuner och Landsting
59. Baggium Utbildning AB
60. Kunskapsskolan i Sverige AB
61. Kvarnå friskola Niemisel
62. Malmö Montessoriskola
63. Mediagymnasiet Nacka Strand
64. Nordens Teknikerinstitut AB
65. Östersunds Gymnasieskola
66. Friskolornas riksförbund
67. Svenskt näringsliv
68. Företagarna
69. Tjänstemännens centralorganisation
70. Sveriges Akademikers Centralorganisation
71. Landsorganisationen Sverige
72. Svenska Kommunalarbetareförbundet
73. Lärarförbundet
74. Lärarnas Riksförbund
75. Sveriges Universitetslärarförbund
76. Sveriges Elevråd

77. Sveriges Elevråds Centralorganisation
78. Svenska Samernas Riksförbund
79. Sveriges Skolledarförbund
80. Waldorfskolefederationen
81. Sveriges universitets- och högskoleförbund
82. Riksförbundet Romer i Europa
83. Sverigefinländarnas delegation
84. Svenska Tornedalingarnas Riksförbund
85. Judiska centralrådet

Remissvaret i original och 3 kopior ska ha kommit in till Utbildningsdepartementet **senast den 21 december 2012**. Remissvaret bör även översändas i elektronisk form till registrator@education.ministry.se med hänvisning till diarienummer.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i promemorian.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta. För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria *Svara på remiss – hur och varför* (SB PM 2003:2). Den kan laddas ner från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Eva Lenberg
Rättschef

Kopia till
Riksdagens utredningstjänst

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

2012-09-24

U2012/4904/S

Utbildningsdepartementet

Karriärvägar m.m. i fråga om lärare i skolväsendet

Denna promemoria har utarbetats inom Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet). I promemorian lämnas förslag om karriärsteg för lärare. Vidare föreslås åtgärder för att antalet lektorer i skolan ska öka. Förslagen innebär bl.a. ändringar i skollagen (2010:800).

Innehåll

Sammanfattning	4
Författningsförslag	5
Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800)	5
1. Inledning	8
1.1 Uppdraget.....	8
1.2 Bakgrunden till uppdraget.....	8
1.3 Utredningsarbetet.....	9
2. Situationen i dag	10
2.1 Legitimation för lärare.....	10
2.2 Reglering av lektorer.....	11
2.3 Lektorer i skolan.....	12
2.4 Lokala initiativ.....	12
2.5 Sammanfattande kommentarer.....	13
3. Historik och tidigare utredningar	13
3.1 Lektorer i den svenska skolan.....	13
3.2 Huvudlärare m.m.	13
3.3 Tidigare förslag om karriärvägar.....	14
3.4 Sammanfattande kommentarer.....	15
4. Lärares betydelse och möjlighet att utvecklas i yrket	15
4.1 Tidigare studier.....	15
4.2 EU och lärarfrågorna.....	17
4.3 Sammanfattande kommentarer.....	18
5. Utvecklingssteg för lärare i andra länder	18
5.1 England.....	18
5.2 Nya Zeeland.....	19
5.3 Skottland.....	19
5.4 Australien.....	20
5.5 Polen.....	21
5.6 Sammanfattande kommentarer.....	21

6. Erfarenheter och uppfattningar från fältet	22
6.1 Lektorer	22
6.2 En särskilt yrkesskicklig lärare	23
6.3 Utformningen av ett system med ett mer praktiktäna karriärsteg för särskilt yrkesskickliga lärare	24
6.4 Sammanfattande kommentarer	25
7. Förstelärare	26
7.1 Kvalifikationer och uppgifter	26
7.2 Huvudmännen avgör	29
7.3 Författningsreglering	30
8. Lektor	32
8.1 Kvalifikationer och uppgifter	32
8.2 Huvudmännen avgör	35
8.3 Författningsreglering	36
9. En särskild kompletterande pedagogisk utbildning	38
10. Uppföljning och utvärdering av systemet	40
11. Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	41
12. Konsekvensutredning	41
13. Författningskommentar	42
Referenser	44
Bilaga Konsekvensutredning	47

Sammanfattning

En av de viktigaste faktorerna för elevernas studieresultat i skolan är lärarna. För att säkra en hög kvalitet på lärarna måste läraryrket göras mer attraktivt, så att eleverna får en förbättrad undervisning och därmed ökade förutsättningar att nå de nationella målen och goda resultat. Lärares kompetens och potential måste på ett bättre sätt än i dag tas till vara och utvecklas.

I promemorian analyseras först vilka kvalifikationer en lärare bör ha för att komma i fråga dels som lektor, dels för ett nytt karriärsteg; förstelärare. Vidare övervägs om dessa kvalifikationskrav bör regleras i skollagen och om det bör vara Skolverket eller huvudmännen som avgör vilka lärare som uppfyller kvalifikationskraven. Det görs bedömningen att för att en karriärstegsreform ska vara meningsfull bör karriärstegen i praktiken kopplas till en löneförhöjning. Att en lärare utses till förstelärare eller lektor får i så fall ekonomiska konsekvenser för lärares arbetsgivare. Det bedöms därför inte som lämpligt att de villkor som en lärare bör uppfylla för att utses till förstelärare eller lektor regleras i skollagen och att en prövning av om en lärare uppfyller dessa krav görs av Skolverket utan att hänsyn tas till huvudmännens budgetförutsättningar. En huvudman bör i stället själv få avgöra hur många förstelärare och lektorer det egna budgetutrymmet räcker till.

Mot denna bakgrund föreslås i promemorian att det ska införas en statsbidragsförordning som ger en huvudman rätt att söka statsbidrag om denne i sin undervisning använder sig av sådana lärare som uppfyller vissa i statsbidragsförordningen reglerade villkor och vars arbetsuppgifter i allt väsentligt består av undervisning och uppgifter som hör till undervisningen (förstelärare eller lektorer). Statsbidraget föreslås administreras av Skolverket. Det står naturligtvis en huvudman fritt att utse fler förstelärare eller lektorer än vad statsbidraget räcker till. Det står även en huvudman fritt att, utan att ansöka om statsbidrag, utforma sin organisation med karriärsteg för lärare på ett sätt som avviker från de villkor som kommer att uppställas i statsbidragsförordningen.

För att ändå i lag markera betydelsen av att lärare ges möjlighet att göra karriär utan att lämna undervisningen föreslås att det ska införas ett s.k. målsättningsstadgande i skollagen om att skolhuvudmännen ska sträva efter att inrätta karriärsteg för särskilt yrkesskickliga lärare. Det föreslås vidare att det ska införas en s.k. upplysningsbestämmelse i skollagen om möjligheten för huvudmän att söka statsbidrag för karriärstegen förstelärare och lektor. En konsekvens av förslagen är att den lagreglering som i dag finns avseende lektorer föreslås upphävas.

Syftet med förslagen är att det ska skapas så goda förutsättningar som möjligt för de bästa lärarna att göra karriär samtidigt som de även fortsättningsvis i allt väsentligt ska ägna sig åt undervisning och uppgifter som är en förutsättning för att bedriva en undervisning av god kvalitet.

I syfte att öka antalet lektorer i skolan föreslås en särskild satsning för personer med examen på forskarnivå som har varit verksamma som lärare på ett universitet eller en högskola eller i skolväsendet. Förslaget innebär bl.a. en satsning på en särskild kompletterande pedagogisk utbildning som leder till ämneslärarexamen.

Författningsförslag

Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800)

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (2010:800)
dels att 2 kap. 24 § ska upphöra att gälla,
dels att rubriken närmast före 2 kap. 24 § ska utgå,
dels att 2 kap. 1, 16, 16 b och 22 §§ samt 28 kap. 3 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap. Huvudmän och ansvarsfördelning

1 §

Kapitlets innehåll

<p>I detta kapitel finns bestämmelser om</p> <ul style="list-style-type: none"> - huvudmän inom skolväsendet (2-8 §§), - ledningen av utbildningen (9-12 §§), - lärare och förskollärare (13-24 §§), - elevhälsa (25-28 §§), - studie- och yrkesvägledning (29 och 30 §§), - registerkontroll av personal (31-33 §§), - kompetensutveckling (34 §), <p>och</p> <ul style="list-style-type: none"> - lokaler och utrustning och tillgång till skolbibliotek (35 och 36 §§). 	<p>I detta kapitel finns bestämmelser om</p> <ul style="list-style-type: none"> - huvudmän inom skolväsendet (2-8 §§), - ledningen av utbildningen (9-12 §§), - lärare och förskollärare (13-23 §§), - elevhälsa (25-28 §§), - studie- och yrkesvägledning (29 och 30 §§), - registerkontroll av personal (31-33 §§), - kompetensutveckling (34 §), <p>och</p> <ul style="list-style-type: none"> - lokaler och utrustning och tillgång till skolbibliotek (35 och 36 §§).
--	--

16 §¹

Statens skolverk ska efter ansökan meddela legitimation till en lärare eller förskollärare som

1. har behörighetsgivande examen,
2. med tillfredsställande resultat har genomfört en introduktionsperiod om minst ett läsår eller motsvarande på heltid inom undervisning som i huvudsak svarar mot examen, och
3. i övrigt är lämplig att bedriva undervisning.

Skolverket ska efter ansökan komplettera en lärares eller förskollärares legitimation med ytterligare behörighet, om han eller hon med

¹ Senaste lydelse 2011:189.

tillfredsställande resultat gått ytterligare behörighetsgrundande utbildning.

Regeringen får meddela föreskrifter om undantag från första stycket 2 för lärare som har en examen på forskarnivå och som har varit verksamma som lärare inom högskolan.

16 b §²

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om introduktionsperioden och lämplighetsprövningen enligt 16 § första stycket 2 och 3.

<p>Regeringen får meddela föreskrifter om avgifter i samband med ansökan om legitimation, komplettering av legitimation och utnämning till lektor.</p>	<p>Regeringen får meddela föreskrifter om avgifter i samband med ansökan om legitimation och komplettering av legitimation.</p>
--	---

22³ §

<p>Varje huvudman ska sträva efter att för undervisningen anställa lärare och förskollärare som har forskarutbildning.</p>	<p>Varje huvudman ska sträva efter att för undervisningen anställa lärare och förskollärare som har forskarutbildning. <i>Vidare ska huvudmännen sträva efter att inrätta karriärsteg för särskilt yrkesskickliga lärare.</i></p>
--	---

Regeringen meddelar föreskrifter om statsbidrag till huvudmän i syfte att stimulera att dessa inrättar karriärstegen förstelärare och lektor.

28 kap.

3 §⁴

Beslut av Statens skolverk får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol om beslutet gäller

1. vitesföreläggande enligt 26 kap. 27 §, 2. avslag på en ansökan om lärar- eller förskollärlärligitation enligt 2 kap. 16 §, 3. avslag på en ansökan om komplettering av legitimation enligt 2 kap. 16 §, eller 4. avslag på en ansökan om	2. avslag på en ansökan om lärar- eller förskollärlärligitation enligt 2 kap. 16 §, eller 3. avslag på en ansökan om komplettering av legitimation enligt 2 kap. 16 §.

² Senaste lydelse 2011:189.

³ Senaste lydelse 2011:189.

⁴ Senaste lydelse 2011:189.

*utnämning till lektor enligt 2 kap.
24 §.*

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
 2. Bestämmelserna i 2 kap. 24 § och 28 kap. 3 § i deras lydelse enligt lagen (2011:189) om ändring i skollagen (2010:800) ska även fortsättningsvis tillämpas på ansökningar som inkommit före den 1 juli 2013.

1. Inledning

1.1 Uppdraget

Statsrådet Jan Björklund beslutade den 4 oktober 2011 att uppdra åt förre utbildningsdirektören Anita Ferm att biträda Utbildningsdepartementet med att utarbeta ett förslag för att möjliggöra karriärvägar för lärare och öka antalet lektorer i det svenska skolväsendet.

Vid fullgörande av uppdraget har utretts hur ett mer praktiktäna karriärsteg kan införas jämte lektorer samt hur ett system med olika karriärsteg bör utformas. Det har utretts vilken benämning som är lämplig för en lärare som har nått ett mer praktiktäna karriärsteg samt om och i så fall vilka arbetsuppgifter som bör ingå i tjänsten, utöver undervisning, för en lärare som nått ett sådant karriärsteg eller en lektor.

Det har vidare utretts hur antalet lektorer i grund- och gymnasieskolan samt motsvarande nivåer i skolväsendet kan öka. Det har även utretts hur personer inom högskola och universitet med lägst licentiatexamen i ett ämne som kan hänföras till ett undervisningsämne i grund- eller gymnasieskolan och som har viss erfarenhet av undervisning, genom en särskild kompletterande pedagogisk utbildning kan bli behöriga för att verka som lektorer i grund- eller gymnasieskolan och på motsvarande nivåer inom skolväsendet.

Även när det gäller det praktiktäna karriärsteget har uppdraget varit begränsat till att omfatta lärare inom grund- och gymnasieskolan samt motsvarande nivåer i skolväsendet.

I uppdraget har även ingått att utarbeta ett förslag till hur staten kan bidra med ekonomiska incitament för att läraryrket kan bli attraktivare än i dag. Detta avser bl.a. frågan om särskilda statsbidrag (jfr prop. 2011/12:1, utg. omr. 16).

1.2 Bakgrunden till uppdraget

I budgetpropositionen för 2012 (prop. 2011/12:1, utg. omr. 16, s. 44) framhåller regeringen att mycket pekar på att undervisningen under 1990-talet och framåt har karaktäriserats av att eleverna i stor utsträckning arbetat på egen hand och utan aktivt lärarstöd samt att detta av Skolverket lyfts fram som en av förklaringarna till elevernas försämrade resultat i den svenska skolan. I propositionen (s. 65) anges att den enskilt viktigaste faktorn för elevernas studieresultat i skolan är lärarna samt att lärare - för att deras kompetens ska stärkas och läraryrkets attraktionskraft ska höjas - måste ges möjligheter att utveckla sin professionalism och gå vidare i karriären. Av budgetpropositionen framgår således:

Regeringen föreslår att en karriärutvecklingsreform genomförs inom läraryrket med utvecklingssteg för yrkesskickliga lärare inom hela grund- och gymnasieskolan. Syftet är att premiera de bästa lärarna. Utvecklingsstegen ska beskrivas i skollagen. Beslut om vem som ska anställas liksom ansvarsområden och arbetsinnehåll samt anställningsvillkor ska bestämmas av huvudmannen, i sedvanlig ordning efter samråd med de fackliga organisationerna.

Av budgetpropositionen för 2013 (prop. 2012/13:1, utg.omr. 16, s. 59) framgår att det för reformen föreslås avsättas 187 miljoner kronor 2013, 468 miljoner kronor 2014 och 749 miljoner kronor 2015. Från 2016 och framåt är tillskottet 880 miljoner kronor per år. Fristående skolor ska ersättas på likvärdiga villkor som kommunala skolor.

1.3 Utredningsarbetet

Utredningsarbetet har utförts i samverkan med Finansdepartementet och Arbetsmarknadsdepartementet. För att få underlag till arbetet har synpunkter inhämtats från berörda myndigheter och organisationer. Särskilda möten har genomförts med Statens skolverk, Statens skolinspektion, Svenskt näringsliv, Lärarförbundet, Lärarnas Riksförbund, Sveriges Skolledarförbund, Friskolornas riksförbund och Sveriges Kommuner och Landsting.

Besök har genomförts i kommuner i olika delar av landet och vid en fristående skola. Inom den tidsram som avsatts för utredningsarbetet har det varit möjligt att besöka totalt fyra kommuner. Urvalet av kommuner har gjorts med intentionen om en så stor spridning som möjligt, bl.a. i fråga om glesbygds- respektive tätortskommuner. Vid besöken har gruppintervjuer genomförts med elever, lärare, rektorer, förvaltningsledning och i vissa fall med politiskt ansvariga.

Syftet med kommunbesöken har varit att få en bild av hur uppfattningarna på fältet ser ut. Vid gruppintervjuerna har det diskuterats hur antalet lektorer i grund- och gymnasieskola och på motsvarande nivåer i skolväsendet kan öka. Det fördes också diskussioner om hur man ser på lektorer i skolan och vilka eventuella arbetsuppgifter utöver undervisning som en lektor bör ha. Vidare diskuterades hur man ser på införandet av en kompletterande pedagogisk utbildning för personer inom högskola och universitet med lägst licentiatexamen. Hur ett system med ytterligare karriärsteg för lärare bör vara utformat togs även upp till diskussion. Diskussioner fördes bl.a. om vad som karakteriserar en särskilt yrkesskicklig lärare, hur bedömningen av vilka lärare som kvalificerar sig för det högre karriärsteget ska gå till och vilka eventuella övriga uppgifter utöver undervisningen som bör ingå i en särskilt yrkesskicklig lärares tjänst.

Kortare besök har också genomförts i ytterligare två kommuner. Syftet med de besöken har varit att studera särskilda satsningar när det gäller olika former av karriärsteg för lärare i dessa kommuner.

Som underlag till arbetet har dessutom tidigare utredningar samt relevanta studier och forskning inom utbildningsområdet studerats. Andra länders system med utvecklingssteg för lärare har även studerats.

2. Situationen i dag

2.1 Legitimation för lärare

Genom Riksdagens beslut om en ny lärarutbildning (prop. 2009/10:89, 2009/10:UbU16, rskr. 2009/10:248) ersattes den tidigare lärarexamen med fyra nya yrkesexamina: förskollärarexamen, grundlärarexamen, ämneslärarexamen och yrkeslärarexamen. De nya förskolläraryrkes- och lärarexamina innebär grundläggande förändringar i utbildningens struktur och utformning. De nya examina innebär en ökad tydlighet när det gäller utbildningarnas tre byggstenar: ämnesstudier, verksamhetsförlagd utbildning och en utbildningsvetenskaplig kärna.

I och med den nya skollagen (2010:800) och förordningen (2011:326) om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare och utnämning till lektor har kraven på lärare skärpts. Huvudregeln är att endast den som har legitimation i framtiden kommer att få anställas som lärare eller förskollärare i skolväsendet utan tidsbegränsning, självständigt få ansvara för undervisningen och sätta betyg. För att få bedriva undervisning ska en lärare som huvudregel dessutom vara behörig för den undervisning han eller hon ska bedriva.

Det är Skolverket som på regeringens uppdrag ansvarar för att meddela legitimationer och i samband med detta bedöma och ange lärares behörighet. Lärare och förskollärare som har en examen daterad den 1 juli 2011 eller senare och som inte har arbetat som lärare eller förskollärare sammanlagt minst ett läsår eller motsvarande före den 31 mars 2012 ska genomföra en introduktionsperiod om minst ett läsår på heltid eller motsvarande innan de kan ansöka om legitimation. Läraren eller förskolläraren ska få stöd av en mentor under sin introduktionsperiod. I samband med att bestämmelserna om vissa krav på att lärare ska ha legitimation börjar tillämpas ska det ställas krav på att mentorerna ska vara legitimerade. Rektorn eller förskolechefen ska se till att det finns en plan för introduktionsperioden.

Den som inte har legitimation som lärare eller förskollärare kommer dock att få anställas utan tidsbegränsning och självständigt få sätta betyg om han eller hon ska undervisa i modersmål eller i ett yrkesämne i gymnasieskolan, gymnasiesärskolan eller motsvarande skolformer eller om undervisningen avser individuella kurser eller orienteringskurser i kommunal vuxenutbildning. Detta kommer att gälla bara under förutsättning att det saknas sökande som har legitimation, att den sökande har tillräcklig kompetens för att undervisa i det aktuella ämnet eller på den aktuella kursen, och om det finns skäl att anta att den sökande är lämplig att bedriva undervisningen.

Det finns även undantagsbestämmelser för de lärare som bedriver annan undervisning på ett främmande språk än språkundervisning (engelska) och för de lärare som bedriver undervisning i fristående skolor med särskild pedagogisk inriktning (waldorf). Dessa lärare får bedriva denna undervisning även om kraven på legitimation och behörighet inte är uppfyllda. I det först nämnda fallet ska läraren för att få undervisa ha en utländsk lärarutbildning som motsvarar en svensk lärarexamen och ha kompetens att undervisa på det främmande språket.

2.2 Reglering av lektorer

Titeln lektor har genom en ändring i skollagen (2010:800) införts fr.o.m. den 1 juli 2011 (prop. 2010/11:20, bet. 2010/11:UbU5, rskr. 2010/11:171). En lektor ska vara en legitimerad lärare eller förskollärare som har avlagt lägst licentiatexamen och visat pedagogisk skicklighet under minst fyra års tjänstgöring. Det är Skolverket som utnämner lektorer mot bakgrund av lärarens eller förskollärarens akademiska meriter och pedagogiska skicklighet. Till en ansökan om utnämning till lektor ska det fogas ett yttrande över lärarens eller förskollärarens pedagogiska skicklighet. Yttrandet ska på begäran av läraren eller förskolläraren utfärdas av rektorn eller förskolechefen vid den eller de skolor eller förskolor där läraren eller förskolläraren har tjänstgjort. Av yttrandet ska det framgå om läraren eller förskolläraren bedöms ha visat sådan pedagogisk skicklighet som krävs för utnämning till lektor. Om en legitimerad lärare eller legitimerad förskollärare utnämns till lektor, ska legitimationen kompletteras med uppgift om detta. Skolverket har i föreskrifter utarbetat kompetensprofiler för utnämning till lektor som trädde i kraft den 1 juli 2011 (SKOLFS 2011:58). Vid tidpunkten för denna promemoria har Skolverket enligt uppgift ännu inte fattat några beslut om utnämning till lektor.

För att kunna utnämnas till lektor ska den legitimerade läraren enligt Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2011:58, 4 §) ha visat pedagogisk skicklighet genom att

- ha breda och gedigna kunskaper inom sitt undervisningsämne eller i ämnesdidaktik,
- ha förmåga att sprida engagemang och intresse för ämnet hos eleverna genom att göra undervisningen utmanande, spännande och stimulerande,
- ha strävan att utifrån aktuell forskning inom områden med relevans för undervisningen medvetet och systematiskt utveckla elevernas lärande,
- ha samverkat med andra lärare, tagit del av andras kunskaper och erfarenheter och delat med sig av sina egna, och
- ha drivit skolutveckling utifrån aktuell forskning.

En legitimerad lärare inom grund- eller gymnasieskolan eller motsvarande skolformer kan bli utnämnd till lektor inom ett ämne som helt eller i huvudsak motsvarar ett undervisningsämne eller som avser ämnesdidaktik. En legitimerad förskollärare kan bli utnämnd till lektor inom ett område som omfattas av förskolans uppdrag.

Att bli lektor är primärt en akademisk väg att gå vidare i karriären, även om det också krävs uppvisad pedagogisk skicklighet. Lektorer kan utnämnas inom alla skolformer. Det finns inga särskilda funktioner förknippade med utnämningen, utan detta avgörs av huvudmannen. I betänkandet Legitimation och skärpta behörighetsregler (SOU 2008:52) anges dock några exempel på tänkbara arbetsuppgifter för lektorer. Där anges att lektorer kan ha ansvar för ämne och ämnesutveckling, ansvar för kvalitetsarbete, övergripande ansvar för bedömning av projektarbeten i gymnasieskolan, handledarskap för lärarstudenter och mentorskap för nyutbildade lärare. I propositionen Den nya skollagen – För kunskap, valfrihet och trygghet (prop. 2009/10:165) anges att även om det är rektorn eller förskolechefen som inom ramen för sitt uppdrag avgör vilka arbetsuppgifter som ska ingå i en lektors tjänstgöring är det rimligt att tänka sig att lektorernas fördjupade

kompetens används för särskilda syften och att lektorerna t.ex. ges möjlighet att arbeta med skolutveckling.

2.3 Lektorer i skolan

Antalet lektorer i det svenska skolväsendet har sjunkit dramatiskt de senaste årtiondena. Av betänkandet Legitimation och skärpta behörighetsregler (SOU 2008:52) framgår det att det 1980 fanns 1 500 lektorer, 1 350 lektorer 1990, 525 lektorer 2000 samt att antalet lektorer år 2006 uppgick till totalt 311. Det är med andra ord ett mycket litet antal i förhållande till att det i Sverige finns cirka 6 500 skolor inklusive anordnare av vuxenutbildning. Regeringen har emellertid sedan 2008 gjort satsningar på särskilda forskarskolor för lärare och förskollärare. Satsningarna innebär att lärare och förskollärare med bibehållen lön får läsa till en licentiatexamen i ett ämne som är relevant för undervisningen i skolan eller inom sådana ämnesområden som medför en förstärkning av förskollärarens kunskaper och kompetens inom barns lärande och utveckling. Den lärare eller förskollärare som deltar i utbildningen studerar på 80 procent och arbetar resterande del i skolan eller förskolan. Huvudmannen får under utbildningsperioden viss ersättning för lönekostnaden. Satsningen har hittills omfattat cirka 400 lärare och förskollärare. För verksamma lärare och förskollärare finns också möjligheter att ansöka om att få delta i reguljära forskarutbildningar inom högskola och universitet.

2.4 Lokala initiativ

Flera huvudmän har tagit initiativ när det gäller att inrätta någon typ av lokala system med utvecklingssteg för lärare. Nedan ges några exempel.

I Stockholms kommun beslutades år 2009 om att införa två olika karriärtjänster för lärare, nämligen lektorat och tjänster som utvecklingslärare (Karriärtjänster för lärare i Stockholms stad, dnr 09-201/1320). Genom beslut fattat år 2010 ändrades beslutet till att enbart omfatta utvecklingslärare. Ändringen gjordes mot bakgrund av de nya bestämmelserna i skollagen om lektorer (Ändring av beslut om karriärtjänster för lärare i Stockholms stad, dnr 10-201/6764). Utvecklingslärartjänster är möjliga att inrätta både inom den centrala förvaltningen och på en enskild skola. Tjänsterna gäller för lärare i grundskolan, grundsärskolan, gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och vuxenutbildningen. Särskilda riktlinjer för utvecklingslärartjänster har tagits fram. Tjänsterna är kopplade till tidsbegränsade uppdrag där det ingår både undervisning och särskilda uppdrag av utvecklingskaraktär som inte ingår i det ordinarie lärararbetet. För att komma i fråga för uppdragen ska läraren vara tillsvidareanställd på någon av utbildningsförvaltningens skolor, ha fullständig lärarexamen, ha visat minst tre års pedagogisk skicklighet som lärare och ha särskild kompetens för uppdraget.

I Uppsala kommun har man gjort en satsning på lektorer inom gymnasieskolan genom att besluta om riktlinjer för bidrag till lektorer i gymnasieskolan. De första riktlinjerna antogs 2007 och reviderades 2008 (Riktlinjer Medel för anställning av lektorer i gymnasieskolan, dnr UAN-2007-0222.22). År 2011 beslutades om nya riktlinjer (Riktlinjer för bidrag till lektorer i gymnasieskolan i Uppsala kommun, dnr UAN-2011-0338.22). Enligt riktlinjerna utgår ett bidrag för den lärare som utnämns till lektor av Skolverket och för den

lärare som har doktorexamen och gymnasielärarexamen och som enligt rektorns bedömning uppfyller de krav som ställs på att lärare ska utnämnas till lektor av Skolverket, men inte uppfyller kravet på minst fyra års tjänstgöring som lärare. Av riktlinjerna framgår det också att en årlig redogörelse om verksamheten med lektorer ska lämnas av rektorn för berörd skola till Utbildnings- och arbetsmarknadsnämnden. I redogörelsen ska det uppmärksammas hur lektorns kunskaper och erfarenheter nyttiggjorts på den aktuella skolan och andra skolor samt hur samarbetet med universitet och högskola genomförts.

Södertälje kommun har beslutat om att inrätta ett system med karriärtjänster för lärare. Karriärtjänsterna erbjuds lärare som besitter hög kompetens inom språkutvecklande arbetssätt, interkulturell kompetens, ledarskap i klassrummet och mål- och resultatstyrd undervisning. Utöver undervisning ska dessa lärare handleda andra lärare och tillsammans med dem utveckla undervisningen på kommunens skolor (Pressmeddelande Södertälje kommun 2012-01-26).

2.5 Sammanfattande kommentarer

Sammanfattningsvis kan sägas att läraryrket har stärkts genom ett nytt legitimationssystem och nya behörighetsregler. Det är redan i dag möjligt att bli lektor i skolväsendet och det finns också huvudmän som tagit lokala initiativ till karriärsteg för lärare.

3. Historik och tidigare utredningar

3.1 Lektorer i den svenska skolan

I betänkandet Legitimation och skärpta behörighetsregler (SOU 2008:52) presenteras en historisk tillbakablick över läraryrkets utveckling. Under hela 1900-talet har det funnits lektorer i den svenska skolan. För att vara behörig som lektor vid mitten av 1900-talet skulle man ha genomgått provår, avlagt teologie eller filosofie licentiatexamen, alternativt disputerat för doktorsgrad och dessutom ha avlagt ämbetsexamen eller teologie kandidatexamen. En lektors uppgift var i regel att ha ett särskilt ansvar för det vetenskapliga perspektivet i undervisningen i sitt ämne och att förestå sitt huvudämne och dess institution på skolan. Lektorerna hade högre lön och färre undervisningstimmar än andra lärare. Fram till skolans kommunalisering var lektorstjänsterna statliga och de tillsattes på grundval av tydliga meritkriterier. I och med kommunaliseringen togs de statliga behörighetskraven för gymnasielektorer bort. En allmän formulering om att varje kommun och landsting ska sträva efter att för undervisning i gymnasieskolan och gymnasial vuxenutbildning anställa lärare som har forskarutbildning infördes i 1985 års skollag (1985:100).

3.2 Huvudlärare m.m.

Historiskt sett har det i den svenska skolan funnits benämningar och särskilda uppgifter kopplade till vissa typer av lärartjänster. Huvudlärare är en benämning som tidigare använts inom det svenska skolväsendet. Enligt 1962 års skolstadga (1962:439) och motsvarande bestämmelser fanns huvudlärare i grundskolans högre årskurser. Huvud-

lärarens uppdrag innebar utöver undervisning bl.a. av att bistå övriga lärare med råd och upplysningar samt att förestå ämnesinstitutionen (SOU 2008:52).

Enligt 1971 års skolförordning (1971:235) fanns det s.k. specialfunktioner till vilka särskilda uppgifter var kopplade och som en lärare efter beslut av Skolöverstyrelsen var skyldig att genomföra. Det kunde bl.a. handla om att leda den pedagogiska planeringen i ett eller flera ämnen, ge andra lärare råd och anvisningar, handleda mindre erfarna lärare, främja lärares fortbildning eller samordna planeringen av den pedagogiska verksamheten inom en arbetsenhet (SOU 2008:52).

3.3 Tidigare förslag om karriärvägar

I betänkandet *Legitimation och skärpta behörighetsregler* (SOU 2008:52) lades förslag om karriärvägar för lärare och förskollärare både genom akademisk meritering och genom dokumenterad särskild skicklighet i yrket.

För det första föreslogs att titlarna särskilt kvalificerad lärare och särskilt kvalificerad förskollärare skulle införas. I betänkandet föreslogs att det skulle finnas två vägar för att kunna bli utnämnd till särskilt kvalificerad lärare eller förskollärare. Den ena vägen var att läraren eller förskolläraren hade genomfört ett väl dokumenterat praktiskt pedagogiskt utvecklingsarbete av relevans för yrkesrollen. Den andra vägen innebar att läraren skulle ha avlagt lägst licentiatexamen eller motsvarande som i huvudsak motsvarade ett undervisningsämne eller på annat sätt rymdes inom begreppet utbildningsvetenskap. Dessutom skulle läraren eller förskolläraren ha väl vitsordad tjänstgöring under minst fyra år. Det praktiska pedagogiska utvecklingsarbetet skulle enligt betänkandet utgå från lärarens vardagliga normala arbete i skolan och syfta till att utveckla undervisningsmodeller eller organisatoriska former som underlättar för elever att nå målen och att stimulera eleverna att utveckla sitt kritiska tänkande. För yrkeslärare föreslogs att det även kunde vara fråga om att läraren besitter ett särskilt stort kunnande i sitt grundyrke och har förmått omsätta det i praktiken som lärare. Det praktiska pedagogiska utvecklingsarbetet skulle enligt betänkandet spänna över flera läsår och vara väl dokumenterat.

En ansökan om att bli utnämnd till särskilt kvalificerad lärare eller förskollärare skulle prövas av Skolverket och benämningen skulle anges på lärarens legitimation. Prövningen av om kvaliteten på det praktiska pedagogiska utvecklingsarbetet var tillräckligt kunde enligt betänkandet göras av Skolverket genom bildandet av särskilda bedömargrupper. Det anges också i betänkandet att huvudmännen "förväntas tillvarata den särskilda kompetens som dessa lärare besitter" (s. 204). Av regeringens proposition om legitimation för lärare och förskollärare (prop. 2010/11:20) framgår det att regeringen av ekonomiska skäl avstod från att lägga förslag om särskilt kvalificerade lärare i samband med förslagen om legitimationssystemet.

För det andra föreslogs att titeln lektor skulle införas. För att bli lektor skulle det krävas en doktorexamen inom ett huvudområde som helt eller i huvudsak motsvarade ett mer teoretiskt undervisningsämne och väl vitsordad tjänstgöring under minst fyra år. Detta förslag gällde enbart lärare i gymnasieskolan. Även när det gäller lektorer föreslogs att

Skolverket skulle ansvara för utnämningarna och lektorstiteln skulle framgå av legitimationen. Även när det gällde lektorer angavs det i betänkandet att det förväntas att huvudmännen tar till vara lektorernas särskilda kompetens.

Inom ramen för lärarutbildningsutredningen (SOU 2008:109) genomfördes en enkätundersökning med verksamma lärare. Resultatet visar att den viktigaste karriärvägen, av sju givna alternativ, var att få ha någon form av handledaransvar för lärarstuderande. Det var även lockande att få fungera som pedagogisk och didaktisk ämnesexpert, liksom att få ansvar för olika utvecklingsaktiviteter. Mindre lockande var att få ansvar för läromedelsfrågor eller internationella frågor.

3.4 Sammanfattande kommentarer

Lektor och huvudlärare är exempel på två benämningar som tidigare funnits i den svenska skolan. Till både lektorer och huvudlärare har särskilda ansvarsområden och uppdrag varit kopplade. Ett par offentliga utredningar har tidigare berört frågan om karriärsteg för lärare.

4. Lärares betydelse och möjlighet att utvecklas i yrket

4.1 Tidigare studier

Tidigare studier och forskning pekar på att lärares kompetens och skicklighet har en avgörande betydelse för elevresultaten. Av rapporten *Evaluating and rewarding the quality of teachers* (OECD, 2009) framgår att skickliga lärare är en av de mest centrala faktorerna. Rapporten bygger på en sammanställning av forskning och erfarenheter från flera länder utifrån hur effektivt lärande belönas för att förbättra elevresultaten.

I en pågående studie inom OECD om utvärdering och bedömning på olika nivåer i det svenska skolsystemet framhålls att ett system för registrering av lärare som också innehåller möjligheter till karriärvägar är mycket viktigt för att lärarna ska vara effektiva och framgångsrika (OECD, 2011).

Kvaliteten hos skolans lärare är det som i slutändan avgör ett skolsystems kvalitet, konstaterar McKinsey & Company (2007) i rapporten *How the world's best-performing school systems come out on top* som grundar sig på en studie av 25 av världens skolsystem. Studien visar att de faktorer som har störst effekt när det gäller förbättrade elevresultat är en professionell och välutbildad lärarkår, en lärarkår som själv får vara med och utveckla undervisningen och ett system som erbjuder den bästa möjliga undervisningen utifrån varje enskild elevs behov.

Forskningen pekar på en rad olika åtgärder som kan vidtas för att skapa ett system där lärares kompetenser kommer skolan och eleverna till nytta. Det finns givetvis inte bara en väg att gå utan forskningen framhåller att en rad insatser kan behövas och att länders olika system och kontext kräver olika typer av insatser och åtgärder.

Hattie (2009) pekar i studien *Visible Learning* särskilt på vikten av karriärmöjligheter för lärare som vill fortsätta undervisa, så att skolor kan behålla duktiga lärare. Hatties studie är en metanalys av 800 studier utförda av andra forskare. Sammantaget handlar det om undersökningar som omfattar 80 miljoner elever. Inom ramen för studien har Hattie undersökt vilka faktorer som kan tänkas ha betydelse för elevprestationer. Studien visar att faktorer som tidigare lyfts fram som viktiga för att nå förbättrade elevresultat, som klasstorlek, skolstorlek eller möjlighet att välja skola generellt sett spelar en mindre avgörande roll för elevers prestationer. Enligt Hattie har i stället faktorer som har att göra med hur själva lärandeprocessen går till större effekt. Hattie pekar på att den enskilda läraren har en avgörande betydelse för elevers prestationer och lyfter bl.a. fram följande kännetecken för ett framgångsrikt lärande. Läraren visar ledarskap, är passionerad i sitt ämne och visar engagemang i sin undervisning. Läraren skapar bra relationer till eleverna. Läraren ser varje enskild elev och hjälper eleverna att använda varierande strategier och processer i sitt lärande. Läraren har höga förväntningar på eleverna.

I OECD:s studie *Teachers Matter* (2005) konstateras att i många länder är möjligheterna till avancemang och nya ansvarsområden generellt sett begränsade för de lärare som vill utvecklas och göra någon form av karriär utan att behöva lämna klassrummet och undervisningen. Att avancera inom läraryrket innebär i stället ofta att läraren spenderar mindre tid i klassrummet. Även för de lärare som vill ta på sig uppdrag utanför klassrummet är möjligheterna ofta mycket begränsade. I rapporten pekar man dock även på att det finns flera exempel på länder som har tagit initiativ till att öppna upp för fler karriärmöjligheter för lärare, genom att skapa nya positioner kopplade till specifika uppgifter utöver undervisning. Detta har lett både till en ökad horisontell differentiering men också, genom att de olika karriärstegen innebär extra ansvarsområden, till en ökad vertikal differentiering. I studien konstateras att lärares karriär kan gagnas av en ökad differentiering. En ökad differentiering kan bidra både till att möta olika skolors behov av utveckling inom särskilda områden och att skapa ytterligare utvecklingsmöjligheter för lärare. Det är också ett sätt att erkänna lärares skicklighet inom den egna professionen.

Skolverket har i sin lägesbedömning för 2011 (rapport 364) sammanfattat de rekommendationer som i dag står i fokus inom den internationella utbildningsforskningen för hur man banar väg för en kompetent lärarkår. Särskilt framhålls vikten av att ställa höga krav på blivande lärare, erbjuda konkurrenskraftiga anställnings- och arbetsvillkor, skapa utrymme för löpande kompetensutveckling, skapa möjligheter till karriärsteg och möjliggöra lokalt systematiskt arbete för att utveckla undervisningen.

Att ställa höga krav på blivande lärare handlar enligt Skolverkets forskningsöversikt (ibid) om vikten av att sätta in åtgärder för att locka mer högpresterande studenter att bli lärare. Enligt översikten pekar forskningen bl.a. på att rekryteringsprocesserna till lärarutbildningarna måste förbättras och att lärares akademiska meriter måste stärkas. Forskningen visar också på vikten av att nyexaminerade lärare introduceras på ett lämpligt sätt i yrket. När det gäller lärares anställnings- och arbetsvillkor är det enligt Skolverkets översikt en vanligt förekommande rekommendation inom den internationella forskningen att lärares löner måste vara konkurrenskraftiga och att lärares arbetsklimat måste vara tillfredsställande så att rätt personer attraheras till yrket.

En annan internationell rekommendation för att stärka lärarkåren och yrkets attraktionskraft som Skolverket lyfter fram i sin forskningsöversikt handlar om att yrkesverksamma lärare ska ges möjlighet till individuell kompetensutveckling och att läraryrket måste erbjuda fler alternativa karriärvägar. En annan central faktor handlar om att förbättra lärarnas möjlighet till professionell utveckling i den dagliga skolverksamheten. Skolverket lyfter bl.a. fram att flera studier pekar på betydelsen av kollegial och kontinuerlig fortbildning, att det är avgörande för lärarens professionella utveckling att lärare också lär av varandra och att lärare genom systematiskt kollegialt lärande utvecklar sin undervisning.

4.2 EU och lärarfrågorna

Lärarfrågorna står högt på den Europeiska agendan. I Schools for the 21st century kallar kommissionen t.ex. lärarna för nyckelagenter för förändring. Inom kommissionen finns en särskild arbetsgrupp för olika frågor som rör lärare. Över 20 medlemsländer, däribland Sverige, har valt att delta i denna. Det finns också en grupp som arbetar särskilt med frågor om lärarutbildning.

Kommissionen har arbetat fram flera dokument om lärarens betydelse, utbildning och fortbildning. I meddelandet Bättre utbildning för lärare (KOM [2007] 392 slutlig) hänvisas till internationell forskning vars resultat visar att lärarnas kompetens har ett betydande positivt samband med elevernas resultat och är den viktigaste faktorn i skolan som förklarar elevprestationer (jfr t.ex. Darling Hammond m.fl., 2005; OECD, 2005). Vidare anges i meddelandet att medlemsländerna är överens om att undervisning med hög kvalitet är en förutsättning för att de europeiska länderna ska vara konkurrenskraftiga, vilket leder till behov av arbetskraft och ökad tillväxt.

Kommissionen (2010) har också utarbetat en handbok för introduktion av lärare (Induction Program for Beginning Teachers). Av handboken framgår att läraryrket är en "livslång" process, uppdelad i olika steg. Den startar med lärarutbildningen, går via en introduktionsperiod eller liknande och fortsätter med kontinuerlig fortbildning.

Kommissionen har utformat gemensamma principer och rekommendationer för hur lärare kan utvecklas till väl kvalificerade lärare (Common European principles for Teacher competences and Qualifications). Tanken är att rekommendationerna ska fungera som en drivkraft för nationella politiska insatser i syfte att förbättra kvaliteten i utbildningssystemen inom EU som helhet.

Det finns fyra gemensamma Europeiska principer om lärare och lärarens utveckling, nämligen

1. en väl kvalificerad profession,
2. en profession i en kontext av livslångt lärande,
3. en rörlig profession, och
4. en profession som bygger på samverkan.

Principerna pekar bl.a. på att ett utbildningssystem av hög kvalitet kräver att lärarutbildning ska vara en utbildning på universitetsnivå. Genom utbildning ska läraren tillägna sig goda ämneskunskaper, goda pedagogiska kunskaper samt kompetens och skicklighet i att vägleda och stödja elever. Utbildningen ska också ge de kunskaper som behövs för det mångfacetterade yrke som läraryrket är.

Vikten av att lärare ges möjlighet till löpande fortbildning betonas. Lärarna ska uppmuntras till ett livslångt lärande bl.a. genom att ta del av aktuell forskning och följa samhällsutvecklingen. Vidare betonas vikten av att lärare uppmuntras att delta i fortbildningsinsatser, som bl.a. kan innefatta perioder av tid som spenderas utanför skolektorn och att deltagandet i sådana fortbildningsinsatser både bör uppmuntra och belönas.

Rörlighet lyfts fram som en central komponent. Lärare ska i fortbildningssyfte uppmuntras att delta i Europeiska projekt, studera och arbeta som lärare i andra Europeiska länder. Det framgår också att det är viktigt att det finns möjlighet till rörlighet mellan olika utbildningssystem så att lärare ges möjlighet att på olika sätt göra karriär inom professionen. Vidare betonas vikten av en nära samverkan mellan de som tillhandahåller lärarutbildning, skolor, det lokala näringslivet och andra berörda parter.

4.3 Sammanfattande kommentarer

En överblick av tidigare studier visar att den enskilde läraren har en avgörande betydelse för elevers prestationer och resultat. Samtidigt är möjligheterna till professionell utveckling och karriärvägar som inte innebär en väg bort från undervisningen relativt få i många länder.

Inom EU diskuteras lärarfrågorna frekvent. Flera dokument har tagits fram som belyser lärarnas betydelse för elevernas resultat och vikten av undervisning med hög kvalitet.

5. Utvecklingssteg för lärare i andra länder

Internationellt sett finns det flera exempel på utbildningssystem inom vilka olika former av utvecklingssteg för lärare har utvecklats. Inom ramen för utredningsarbetet har några sådana system studerats närmare. Syftet med översynen har varit att få en bild av dels hur systemen är utformade, dels hur man inom ramen för dessa system definierar en särskilt yrkesskicklig lärare.

Information har inhämtats från respektive studerat lands officiella hemsidor, dokument och rapporter som finns publicerade där.

5.1 England

I England har man introducerat två utvecklingssteg för särskilt yrkesskickliga lärare, Excellent Teachers (ET) och Advanced Skills Teachers (AST). För de båda utvecklingsstegen finns det nationella kriterier som läraren måste uppfylla. Kriterierna för ETs och

ASTs är indelade i följande områden; Professional attributes, Professional knowledge and understanding och Professional skills. Det krävs också att läraren ska ha varit yrkesverksam i minst sex år. Det är rektorn för skolan som utnämner lärare till ET eller AST genom att tillsätta sådana tjänster, men en förutsättning är att läraren har blivit godkänd gentemot de nationella kriterierna. Bedömningen av om en lärare når upp till de nationella kriterierna görs av ett externt oberoende organ. Bedömningen görs bl.a. utifrån dokumenterade uppgifter som ska visa om läraren når upp till de nationella kriterierna.

Det är skolorna själva som utifrån de behov som finns på skolan avgör det exakta innehållet i tjänsten för en ET, men det finns särskilda riktlinjer för lämpliga ansvarsområden. Av riktlinjerna framgår det att sådana ansvarsområden bl.a. kan handla om att på olika sätt stödja andra lärare, genom mentorskap och genom att sprida goda exempel. En AST-tjänst skiljer sig från en ET-tjänst genom att innefatta s.k. outreach work, vilket innebär att läraren undervisar även på andra skolor än där läraren är anställd. Syftet är att läraren ska bidra till att sprida goda exempel även utanför den egna skolan.

5.2 Nya Zeeland

I Nya Zeeland har man inrättat ett utvecklingssteg för s.k. Specialist classroom teachers (SCTs). För att komma i fråga för en SCT-tjänst ska läraren vara registrerad som lärare samt ha minst sex års erfarenhet av läraryrket. Därutöver krävs det att läraren når upp till särskilda nationella standarder för SCTs. Kriterierna för SCTs är indelade i följande områden: knowledge/skills, experience och attributes/dispositions. Det är rektorn som beslutar om det exakta innehållet i en SCTs tjänst. En SCTs huvudsakliga roll består i att stödja andra lärare i att utveckla och förbättra sin yrkesutövning, leda professionellt lärande på skolan och utveckla undervisningsmetoder som leder till förbättrade elevresultat. Systemet bygger på att en SCT lägger viss del av den tid som läraren annars skulle använt till undervisning på att t.ex. leda mentorsgrupper, leda pedagogiska diskussionsgrupper och på olika sätt stödja andra lärare på skolan. En lärare som blir utnämnd till SCT ges möjlighet till fortbildning genom att studera för undervisningen relevanta ämnen på universitet.

5.3 Skottland

År 2001 slöts det i Skottland en läraröverenskommelse – A Teaching Profession for the 21st Century. Överenskommelsen ledde fram till införandet av en ny karriär- och lönestruktur som skulle innehålla lämpliga belöningar och utvecklingsmöjligheter för lärare. Den nya karriär- och lönestrukturen innehåller flera steg för vilka det finns särskilt framtagna s.k. standarder.

I Skottland har man ett oberoende organ, The General Teaching Council for Scotland (GTCS). GTCS har bl.a. till uppgift att ta fram och ansvara för utvecklingen av ovan nämnda standarder och göra bedömningar av vilka lärare som når upp till de krav som ställs.

En del av karriär- och lönestrukturen innebar att ett utvecklingssteg avsett för särskilt yrkesskickliga lärare infördes, s.k. Chartered Teachers. Systemet för Chartered teachers

(CTs) innebär att läraren måste nå upp till vissa särskilda kriterier (Standard for Chartered Teacher, SCT) som är indelade i områdena Professional Values and Personal Commitment, Professional Actions, Professional Skills and Abilities och Professional Knowledge and Understanding. För att bli utnämnd till CT krävs det att läraren går ett särskilt fortbildningsprogram. För att kunna ansöka till programmet krävs det bl.a. att läraren ska ha arbetat i 5-6 år (bestämmelsen är kopplad till lönestrukturen i Skottland). Programmet består av 12 olika moduler som erbjuds av olika universitet och högskolor i Skottland. Sedan 2007 krävs det ett godkännande från skolans rektor för att en lärare ska kunna söka till programmet. Denna bestämmelse infördes efter att det uppmärksammats att många skolor och lokala myndigheter hade svårt att överblicka vilka lärare och hur många lärare som tagit del av programmet.

Den skotska regeringen har låtit göra en oberoende översyn av programmet (Advancing Professionalism in teaching – The report of the review of teacher employment in Scotland, 2011). Utvärderingen pekar på vissa brister, bl.a. på att det finns indikationer på att det inte alltid är de "bästa" lärarna som attraheras till programmet för chartered teachers. Ytterligare en brist är det faktum att lärarna själva måste stå för finansieringen av programmet eftersom det har utgjort ett hinder för en del lärare att delta. Man pekar också på att avsaknaden av specifika uppgifter kopplade till rollen som CT kan ha lett till att programmet inte alltid har haft den avsedda effekten på lärandet. Det framgår också att det finns oklarheter kring rollen hos en CT och detta har lett till att det är svårt för både lokala myndigheter och för CTs att nyttja förmågorna och kompetenserna hos en CT på bästa sätt. Genom samtal med representanter från GTCS har det framkommit att man för närvarande diskuterar förändringar när det gäller CT, bl.a. eftersom de ekonomiska konsekvenserna är svåra att överblicka.

5.4 Australien

I Australien har man ett system med fyra karriärsteg för lärare: Graduate, Proficient, Highly Accomplished och Lead. För de fyra karriärstegen finns det nationella standarder som är indelade i tre områdena Professional knowledge, Professional practice och Professional engagement. De två förstnämnda karriärstegen är obligatoriska för samtliga yrkesverksamma lärare. Stegen innebär kortfattat en form av registrering som behörig lärare, dels efter avslutad lärarutbildning (graduate), dels efter avslutad introduktionsperiod (proficient). Att ansöka om att bli utnämnd till de två högre karriärstegen, Highly accomplished och Lead, är frivilligt. Den praktiska tillämpningen av systemet ser lite olika ut beroende på vilken delstat man studerar. I New South Wales är det särskilda enheter, s.k. TAA (Teachers accreditation authority) som gör bedömningar och fattar beslut om utnämningar. En sådan enhet ska bestå av minst 20 skolor varav 10 ska ha minst 200 elever. En lärare ansöker genom att skicka dokumenterade uppgifter som visar att hon eller han når upp till de kriterier som gäller för det aktuella karriärsteget, bl.a. genom att till ansökan bifoga utlåtanden från referenter som styrker att läraren når upp till kriterierna. Referenterna kan t.ex. vara andra lärare, rektor och lärarutbildare. Läraren ska också bedömas genom externa observationer och till ansökan bifoga rapporter från dessa externa observationer.

5.5 Polen

I Polen har man sedan år 2000 en "karriärstegen" för lärare. Syftet med karriärstegen är att skapa en tydlig väg för lärares karriärutveckling och att förbättra läraryrkets professionella och ekonomiska status. Karriärstegen består av fyra olika steg: Trainee teacher, Contract teacher, Appointed teacher och Chartered teacher. Det finns särskilda professionella standarder kopplade till de fyra stegen med syfte att motivera lärare att ta del av kompetensutvecklande aktiviteter (presentation vid Peer Learning Activity i Warszawa, hösten 2011).

5.6 Sammanfattande kommentarer

Sammanfattningsvis kan nämnas att översynen har visat att bakgrunden till införandet av de system som studerats bygger på ungefär samma tanke. Intentionen har varit att skapa ett system som attraherar skickliga lärare till yrket och som utvecklar, identifierar och erkänner skickliga lärare. Syftet har varit att höja läraryrkets status bl.a. genom att skapa nya utvecklingsmöjligheter för lärare som inte innebär en väg bort från undervisningen.

Inom samtliga system som har studerats finns det nationellt framtagna kriterier för de högre karriärstegen. Dels finns det kriterier som är mer formella, t.ex. att läraren ska ha arbetat i ett visst antal år, dels finns det kriterier som handlar om lärarens skicklighet i det dagliga arbetet. Flera system bygger på att läraren genom dokumenterade uppgifter ska kunna visa att han eller hon når upp till kriterierna för det högre karriärsteget. Det har också framgått att det i regel är på skolorna man lokalt avgör hur tjänsten för en lärare som kvalificerat sig för det högre karriärsteget ska vara utformad och att det i lärarens arbetsuppgifter ofta ingår vissa särskilda uppgifter utöver undervisning.

En närmare analys av kriterierna för karriärstegen inom de olika ländernas system har gjorts. Det kan konstateras att det råder en tämligen stor samstämmighet om vad som karakteriserar en särskilt yrkesskicklig lärare. Det har gått att urskilja två olika "typer" av kompetenser. Dels handlar det om sådana kompetenser hos läraren som yttrar sig i den direkta klassrumssituationen, dels om sådana kompetenser som är kopplade till en skolövergripande nivå. De olika "typerna" är sammankopplade och beroende av varandra i den mening att de kompetenser som yttrar sig i den direkta klassrumssituationen är tänkta att komma fler än lärarens egen elevgrupp till nytta, bl.a. genom att den särskilt yrkesskicklige läraren bidrar till att sprida och dela med sig av sina kunskaper och erfarenheter till andra lärare.

Sammanfattningsvis förefaller följande kompetenser vara de som, inom de system som har studerats, används som kännetecken eller kriterier för en särskilt yrkesskicklig lärare. Läraren ska

- ha goda ämnes- och didaktiska kunskaper,
- ha förmåga att möta varje enskild elev och anpassa undervisningsmetoder utifrån elevens olika behov,
- identifiera olika lärandebehov och vara innovativ i fråga om att pröva nya metoder och arbetssätt för att möta elevens olika behov,

- hålla sig underrättad om aktuell forskning,
- på ett eller annat sätt bidra till skolutveckling och ha en ledande roll i att driva skolutvecklingen framåt,
- utvärdera sin egen undervisning och undervisningens effekter på lärandet.
- stödja kolleger i deras undervisning, sprida goda exempel och bidra till att skolans lärare utvecklas professionellt, och
- inte enbart se till den egna elevgruppen och den egna undervisningen, utan också bidra till utveckling av undervisningen på skolnivå.

6. Erfarenheter och uppfattningar från fältet

Nedan redovisas de synpunkter och uppfattningar som framkommit under de gruppintervjuer som genomförts med elever, lärare, rektorer, förvaltningsledning och i vissa fall politiskt ansvariga i de fyra besökta kommunerna.

6.1 Lektorer

Under gruppintervjuerna har bl.a. diskuterats hur antalet lektorer i skolan kan öka och hur forskarutbildade personer genom en kortare kompletterande pedagogisk utbildning kan bli behöriga att verka som lektorer i skolan. Det har också förts diskussioner om hur man ser på lektorer i skolan och vilka eventuella arbetsuppgifter utöver undervisning som kan ingå i tjänsten för en lektor.

Anställning av lektorer förekommer i varierande utsträckning i de besökta kommunerna. Hos de lärare, rektorer och framför allt hos de elever som intervjuats fanns det en viss osäkerhet om hur många lektorer som var anställda i skolorna.

Bilden av ett ökat antal lektorer i skolan var generellt sett positiv. Många menade att det bl.a. kan leda till en närmare kontakt mellan skolan och forskarvärlden och bidra till att kunskap om aktuell forskning överförs till skolan. Flera av de intervjuade framhöll att ett ökat antal lektorer i skolan kan medföra att den totala ämneskunskapen bland skolans lärare ökar, dels genom den ämneskunskap som lektorerna själva besitter och därmed direkt tillför skolan i sin undervisning, dels genom att den kunskapen sprids till andra lärare.

Samtidigt som lektorers fördjupade ämneskunskaper lyftes fram som en positiv effekt, betonades vikten av både allmän- och ämnesdidaktiska kunskaper hos lektorerna. För att forskarutbildade personers kunskaper ska kunna komma skolorna till nytta menade flera av de intervjuade att det krävs någon form av utbildningsvetenskaplig utbildning. Vikten av att kunna "översätta" forskarkompetens och fördjupade ämneskunskaper till skolpraktiken poängterades. Flera menade att det kan finnas en risk för att forskarmeriterade personerna inte har tillräckliga pedagogiska och didaktiska kunskaper för att kunna överföra och anpassa sina fördjupade ämneskunskaper till undervisningen och efter elevernas förutsättningar. Denna uppfattning betonades av de lärargrupper som intervjuades och särskilt av de lärare som arbetar inom grundskolan. Samtidigt ställde sig flera av de intervjuade mycket positiva till lektorat i grundskolan och pekade på vikten av att

det även inom grundskolan behövs fördjupade ämneskunskaper och en närmare koppling till forskning.

Åtskilliga av de intervjuade underströk vikten av att det bör finnas ett system hos skolhuvudmännen i syfte att ta tillvara kompetensen hos lektorerna, bl.a. ansågs det viktigt i ett legitimitetsskapande syfte. Denna uppfattning framfördes framför allt av de lärare som intervjuades. Några menade att det t.ex. bör finnas särskilda uppgifter och uppdrag kopplade till en lektorstjänst och vikten av att det skapas utrymme för lektorer att arbeta med dessa särskilda uppdrag framhölls. En lektor, uppgav flera, skulle t.ex. kunna arbeta med ämnesutvecklande projekt och hantera ämnesspecifika uppdrag på flera skolor inom kommunen. Flera av de intervjuade uppgav att det även bör ligga i en lektors uppdrag att inom sitt ämnesområde fortbilda och på annat sätt ge stöd åt andra lärare. Dock har det framförts uppfattningar om att bristen på tid och pengar kan utgöra ett hinder i det avseendet. Framför allt från rektorer och förvaltningschefer uttrycktes en tveksamhet om hur man lyckas skapa tjänster för lektorer som uppfattas som attraktiva och är utformade på ett sådant sätt att lektorernas kompetenser kommer eleverna till del.

6.2 En särskilt yrkesskicklig lärare

Under intervjuerna fördes diskussioner om vad som utmärker en särskilt yrkesskicklig lärare. Frågan diskuterades i förhållande till vad som bör krävas av en lärare som ska komma i fråga för ett mer praktiktäna karriärsteg.

Eleverna framställde den särskilt yrkesskicklige läraren som pedagogiskt skicklig, tydlig, engagerad och initiativrik. Eleverna framhöll att den särskilt yrkesskicklige läraren är skicklig i att lära ut, tydlig i kommunikationen med elever och socialt kompetent. Vidare engagerar läraren eleverna och tillämpar många olika metoder och varierande arbetssätt. Det var också viktigt för eleverna att läraren är rättvis och behandlar alla elever lika. Eleverna ansåg också att det är viktigt att läraren har förmåga att se alla elever och möta elevers olika behov. Eleverna framhöll dessutom att en duktig lärare är intresserad av sitt arbete och brinner för sitt ämne. Flera elever menade att det är viktigt att läraren kan se på ämnet ur ett brett perspektiv, bl.a. genom att läraren kopplar undervisningen till dagsaktuella händelser.

Lärare, rektorer och förvaltningsledning uppgav att en särskilt yrkesskicklig lärare har hög ämneskompetens och är pedagogiskt skicklig. Läraren är också socialt kompetent och skicklig i att kommunicera med elever på ett bra sätt. Läraren ska också ha förmåga att se och möta alla elever i undervisningen, bl.a. genom att tillämpa varierande arbetssätt och undervisningsmetoder, dels i syfte att inspirera och motivera eleverna, dels i syfte att möta elevers olika behov. Läraren ska också kunna reflektera över sin egen praktik. Några av de intervjuade framhöll att den pedagogiska och didaktiska kompetensen är minst lika viktig som fördjupade ämneskunskaper. Utan den pedagogiska och didaktiska förmågan, menade flera, finns det ingen möjlighet att lärarens ämneskunskaper kan komma eleverna och andra lärare till del.

Den särskilt yrkesskicklige läraren framställdes också som en nyckelperson i skolans utvecklingsarbete. Vikten av att läraren ska kunna motivera och inspirera andra lärare

framhölls. Läraren ska vara villig att dela med sig av sina kunskaper och sprida goda exempel. Genom att driva utvecklingsarbete på skolan och genom att vara ett lärande exempel för andra lärare menade flera av de intervjuade att den särskilt yrkesskicklige läraren har en skolövergripande funktion som inte bara inbegriper den egna undervisningen och den egna elevgruppen. Ledaregenskaper lyftes också fram som viktiga. Den särskilt yrkesskicklige läraren ansågs vara någon som är skicklig i att stödja och handleda andra lärare och i att kommunicera med andra lärare, annan personal samt med elever och föräldrar.

6.3 Utformningen av ett system med ett mer praktiktäna karriärsteg för särskilt yrkesskickliga lärare

Under gruppintervjuerna har frågan om hur ett system med karriärsteg bör vara utformat behandlats. Diskussioner har bl.a. förts om hur prövningen ska gå till, vem som ska fatta ett sådant beslut samt om övriga uppgifter utöver undervisningen bör ingå i en sådan lärares tjänst och i så fall vilka. Inledningsvis kan sägas att synen på ett system med ytterligare karriärsteg för lärare genomgående var positiv.

Det rådde generellt sett enighet om att rektorn bör ha en central roll i bedömningen av vilken lärare som är särskilt yrkesskicklig. Rektorn, resonerade man, är den som är närmast verksamheten och därmed också bäst lämpad att uttala sig om enskilda lärares prestationer. Dock varierade uppfattningarna om vilken roll rektorn bör ha. Det uttrycktes bl.a. en skepticism inför ett system där bedömning och beslut helt och hållet skulle ligga hos rektorn. Risken för att bedömningarna skulle bli alltför partiska och att systemet inte skulle bli likvärdigt ansågs vara stor. Ett förslag som nämndes var att bedömning och beslut bör ligga hos någon form av nämnd, jury eller referensgrupp. Rektorns roll, föreslog flera av de intervjuade, bör antingen vara att sitta med i nämnden eller motsvarande, alternativt att rektorn lämnar ett yttrande till nämnden.

Flera föreslog att en sådan nämnd eller dylikt bör ligga på kommunal nivå och bestå av t.ex. rektor och skolchef. Några av de intervjuade menade att lärare och elever även bör vara representerade. Personer från universitet och högskolor (främst från lärarutbildningarna) och fackliga företrädare lyftes också fram som möjliga representanter. Åtskilliga av de intervjuade framhöll särskilt när det gäller yrkeslärare att personer med relevant erfarenhet från branschen bör vara representerade. En annan uppfattning som framkom var att prövningen i stället bör ligga på länsnivå eller statlig nivå. Flera av de intervjuade framhöll att om ansvaret för prövningen lyfts från den kommunala nivån skulle det bidra till ett nationellt sett mer likvärdigt system. Även här betonades dock vikten av att rektorns bedömning vägs in i prövningen, t.ex. genom att rektorn lämnar ett utlåtande som vägs in i helhetsbedömningen.

Det var framför allt lärarna som menade att ansvaret för prövningarna bör ligga på statlig nivå. Risken för att bedömningarna annars blir alltför godtyckliga poängterades särskilt och flera av lärarna ansåg att ett system där staten ansvarar för sådana prövningar skulle ge utnämningen mer tyngd.

Flera av de intervjuade ansåg att det bör vara läraren som på eget initiativ ges möjlighet att ansöka om att bli kvalificerad till det högre karriärsteget. Det föreslogs bl.a. att en sådan ansökan bör innehålla någon form av portfolio med uppgift om akademiska meriter, tidigare yrkeserfarenhet som lärare, dokumentation som visar att läraren är särskilt yrkesskicklig och ett utlåtande från rektorn. Några av de intervjuade framhöll att ansökan också bör innehålla utlåtanden från elever och andra lärare på lärarens skola. Även provlektioner föreslogs vara en möjlig grund för bedömning. Vidare pekade flera av de intervjuade, framför allt lärarna, på vikten av att det finns tydligt formulerade nationella kriterier för vad som ska krävas för att vara kvalificerad till det högre karriärsteget.

Samtidigt som den generella bild som framkom var att den lärare som bedöms vara kvalificerad till det högre karriärsteget bör ha som främsta uppgift att undervisa, betonades också vikten av att det bör finnas särskilda andra uppgifter kopplade till en sådan lärares tjänst. Flera av de intervjuade, särskilt lärarna, pekade på vikten av att lärarens uppdrag är tydligt definierat, vilket av flera ansågs viktigt i ett legitimitets- och syftes skapande syfte. Vidare uppgav flera att det bör finnas tid avsatt för att arbeta med särskilda uppgifter inom ramen för den lärarens tjänst. Det föreslogs t.ex. att det kan ligga i lärarens uppdrag att leda skolutvecklande processer, driva pedagogiska diskussioner, vara mentor åt nyanställda lärare och handleda andra lärare på skolan.

Flera av de intervjuade framhöll att en lärare som efter prövning bedöms vara kvalificerad till det högre karriärsteget bör vara det under en begränsad tidsperiod eller att en omprövning bör göras efter en bestämd tidsperiod. Ett sådant system, resonerade flera, skulle bidra till en mer dynamisk organisation och skapa möjligheter för fler lärare att komma i fråga för det högre karriärsteget. Ett system utan tidsbegränsning ansågs kunna innebära en risk för att läraren skulle "slå sig till ro", "bli trött" och "sluta engagera sig". Samtidigt framhöll flera att det inte bör finnas någon tidsbegränsning utan att en sådan utnämning bör gälla tills vidare. Motiveringen var främst att det annars inte skulle vara att betrakta som ett reellt karriärsteg utan snarare som en tillfällig projektanställning, kopplad till ett visst uppdrag.

6.4 Sammanfattande kommentarer

Sammanfattningsvis kan sägas att de intervjuade generellt sett såg positivt på införandet av ett system med karriärsteg för lärare. Det fanns också en positiv syn på fler lektorer i skolan, samtidigt som vikten av både allmänpedagogiska och ämnesdidaktiska kunskaper poängterades. Uppfattningarna om hur ett system med karriärsteg bör utformas har dock varierat och vissa centrala skillnader mellan de olika grupperna och hos de intervjuade har kunnat urskiljas. Att rektorn bör ha en central roll i bedömningen av vilka lärare som ska anses kvalificerade för ett högre karriärsteg var tydligt, men utöver det varierade uppfattningarna kring hur systemet bör var utformat. Ett förslag var t.ex. att bedömning och beslut bör fattas på lokal nivå, ett annat att det bör vara staten som ansvarar för detta.

Uppfattningarna kring vad som definierar en särskilt yrkesskicklig lärare har bland de intervjuade varit tämligen samstämmiga. Det kan dock konstateras att elevernas uppfattningar av vad som definierar en särskilt yrkesskicklig lärare inte på samma sätt som övriga grupper har innefattat sådana kompetenser som har att göra med utvecklings-

arbete eller lärarens förmåga och vilja att dela med sig av sina kunskaper till andra lärare. Eleverna har i större utsträckning lagt vikt vid själva undervisningssituationen och vid lärarens bemötande av elever.

7. Förstelärare

7.1 Kvalifikationer och uppgifter

Bedömning: En särskilt yrkesskicklig lärare (förstelärare) bör ha följande kvalifikationer. Läraren bör

- ha en behörighetsgivande examen (när bestämmelserna om legitimation träder i kraft den 1 december 2013 bör läraren vara legitimerad),
- genom dokumentation kunna redovisa minst fyra års väl vitsordat arbete med undervisning inom ramen för en eller flera anställningar som lärare i skolväsendet,
- ha visat en särskilt god förmåga att förbättra elevernas studieresultat och ett starkt intresse för att utveckla undervisningen, och
- även i övrigt bedömas som särskilt kvalificerad för undervisning och uppgifter som hör till undervisningen.

Förstelärarens arbetsuppgifter bör i allt väsentligt bestå av undervisning och uppgifter som hör till undervisningen.

Det bör utredas särskilt om en del administrativa uppgifter som lärare i dag utför kan tas bort eller förenklas.

Skälen för bedömningarna

Kvalifikationer

Genom karriärsteg är det möjligt att premiera de bästa lärarna, dvs. de lärare som uppvisar särskild yrkesskicklighet i det dagliga arbetet med eleverna. Syftet med ett mer praktiknära karriärsteg är att läraryrket ska bli attraktivare så att eleverna ska få en förbättrad undervisning och därmed ökade förutsättningar att nå de nationella målen och goda resultat. Även tidigare studier pekar på att system som innehåller möjligheter till professionell utveckling och karriärvägar för lärare är mycket viktigt för att lärarna ska vara effektiva och framgångsrika (se avsnitt 4). En lämplig benämning på en särskilt yrkesskicklig lärare kan vara förstelärare.

De nya bestämmelserna om lärarlegitimation innebär framgent, med några få undantag, att det bara är legitimerade lärare som får anställas utan tidsbegränsning, självständigt ansvara för den undervisning de bedriver och självständigt sätta betyg (se avsnitt 2.1). En kvalifikation för att komma i fråga som förstelärare bör därför vara att läraren är legitimerad.

Även de lärare som enligt nuvarande bestämmelser omfattas av undantagsbestämmelserna när det gäller behörighet och legitimation bör i detta sammanhang vara legitimerade för

att komma i fråga som förstelärare. Det innebär att även de lärare som undervisar i modersmål, i ett yrkesämne i gymnasieskolan, gymnasiesärskolan eller motsvarande skolformer eller om undervisningen avser individuella kurser eller orienteringskurser i kommunal vuxenutbildning bör vara legitimerade. Samma sak bör även avse de lärare som bedriver annan undervisning på ett främmande språk än språkundervisning och de lärare som bedriver undervisning i fristående skolor med särskild pedagogisk inriktning.

Riksdagen har den 19 juni 2012 beslutat att vissa bestämmelser om krav på legitimation ska senareläggas och börja tillämpas den 1 december 2013 i stället för den 1 juli 2012 som tidigare beslutats (prop. 2011/12:144, bet. 2011/12:UbU20, rskr. 2011/12:277). Fram till den 1 december 2013 bör det därför räcka med att lärare har en behörighetsgivande examen för att kunna komma i fråga som förstelärare.

En förutsättning för att kunna bedöma en lärares skicklighet är att han eller hon har varit yrkesverksam som lärare i ett antal år. Här görs bedömningen att en period om minst fyra år utgör en tillräckligt lång tidsperiod för att lärarens skicklighet ska kunna bedömas. Läraren bör även ha visat en särskilt god förmåga att förbättra elevernas studieresultat och ett starkt intresse för undervisningen samt i övrigt bedömts som särskilt kvalificerad för undervisning och uppgifter som hör till undervisningen.

Det är givetvis grannliga att exakt ange vad som utmärker en lärare som har särskilt god förmåga att förbättra elevernas studieresultat och ett starkt intresse för att utveckla undervisningen samt i övrigt är särskilt kvalificerad för undervisning och uppgifter som hör till undervisningen. Samtliga lärare som undervisar i skolan och som uppfyller kraven på behörighet och legitimation förväntas vara kompetenta i sin yrkesroll. Utifrån intervjuer och övrigt underlag som legat till grund för utredningen kan emellertid några kompetenser som betraktas som särskilt relevanta när man talar om särskilt yrkesskickliga lärare urskiljas (se t.ex. avsnitt 5 och 6). Nedan ges några exempel på sådana kompetenser.

En särskilt yrkesskicklig lärare bör t.ex.

- ha gedigna kunskaper i det ämne eller det ämnesområde som han eller hon undervisar i,
- se alla elevers behov och få alla elever att anstränga sig för att lära sig mer så att elevernas resultat förbättras,
- ha visat sig intresserad av att delta i utvecklingsprojekt som leder till förbättrade elevresultat,
- kunna kommunicera och samarbeta med såväl elever, föräldrar som kollegor,
- vara intresserad av att utveckla sin egen professionalism, och
- kunna anpassa undervisningen efter elevernas förutsättningar och i samband med detta tillämpa en mångfald av metoder och arbetsätt i syfte att förbättra elevernas studieresultat.

Förstelärarens arbetsuppgifter och uppdrag

Syftet med ett mer praktiktäna karriärsteg är att de lärare som i undervisningen uppvisar särskild yrkesskicklighet ska premieras och att det i förlängningen ska leda till att elevernas resultat förbättras. Det är därför givetvis viktigt att de särskilt yrkesskickliga

lärarnas kompetens och potential tas tillvara. Kunskaper kan t.ex. spridas till andra lärare på skolan, så att kunskaperna kommer så många elever som möjligt till del. Särskilt yrkesskickliga lärare som uppnår det mer praktisknära karriärsteget bör självfallet inte lämna undervisningen. Det är i stället centralt att försteläraren i allt väsentligt fortsätter att arbeta med undervisning och uppgifter som hör till undervisningen. Begreppet undervisning definieras i 1 kap. 3 § skollagen som sådana målstyrda processer som under ledning av lärare och förskollärare syftar till utveckling och lärande genom inhämtande och utvecklande av kunskaper och värden.

Redan i dag utgörs endast en del av en lärares tid i skolan av ren ”klassrumsundervisning”. Uppgifter som är en förutsättning för undervisningen är t.ex. planering, utvärdering och analys av undervisningen. Sådant arbete sker med fördel åtminstone delvis genom kollegialt samarbete. Kollegialt samarbete kan också innebära att lärare tar del av varandras undervisning. Det finns studier som visar att kollegialt samarbete där lärare lär av varandra har en central betydelse för lärares professionella utveckling (se avsnitt 4.1). I de här sammanhangen kan försteläraren spela en viktig roll för att genom sina särskilda kunskaper höja kvaliteten så att undervisningen förbättras.

En viktig uppgift för försteläraren kan också vara att få en roll som coach för andra lärare i syfte att utveckla undervisningen och förbättra elevernas resultat. Ett exempel kan vara matematikhandledare som har till uppgift att bistå andra lärare och utveckla matematikämnet (se regeringens satsning på det s.k. matematiklyftet [U2012/2103/GV]).

Vid de gruppintervjuer som har genomförts lyftes några förslag fram på tänkbara uppgifter som kan ingå i tjänsten för en förstelärare (se avsnitt 6.3). Exempel på sådana uppgifter finns också inom andra länders system (se avsnitt 5). Exempel på uppgifter som hör till eller ligger i nära anslutning till undervisning och som delvis kan ingå i tjänsten för en förstelärare kan vara att

- ansvara för introduktionen av nyanställda lärare,
- coacha andra lärare,
- initiera pedagogiska samtal,
- initiera och leda projekt i syfte att förbättra undervisningen,
- vara examensansvarig på gymnasieskolan eller inom vuxenutbildningen,
- ansvara för att lärarstuderande tas emot på ett bra sätt när de ska genomföra sin verksamhetsförlagda utbildning (VFU), och
- vara huvudansvarig för ett ämne.

Förstelärarens främsta uppgift är undervisning

Kvalitet i skolans verksamhet uppstår i mötet mellan lärare och elever. Att kunniga och engagerade lärare undervisar sina elever är själva kärnan i skolans verksamhet. Det är därför viktigt att lärare ägnar sig åt det som är undervisningsrelaterat, dvs. åt att genomföra lektioner med god kvalitet och att förbereda och efterarbeten dessa lektioner så att elevernas kunskapsresultat blir så höga som möjligt.

Många lärare upplever att de successivt har fått en ökad administrativ börda (se t.ex. Skolverket, 2010, rapport 340). Detta bör tas på stort allvar.

Det föreslås därför att det bör utredas särskilt om en del administrativa uppgifter som lärare i dag utför kan tas bort eller förenklas. Det bör göras en kartläggning och analys av nuläget och vilket administrativt stöd som lärarna har tillgång till. Det bör också kartläggas vilka goda exempel det finns på hur arbetet med administrativa uppgifter kan effektiviseras. Lärares profession behöver generellt sett återupprättas så att lärare används mer för det som de faktiskt är utbildade för, nämligen undervisning och uppgifter som är en förutsättning för en god undervisning. Detta gäller alla lärare, men tas upp i detta sammanhang för att betona att det är viktigt att även särskilt yrkesskickliga lärare får förutsättningar att i allt väsentligt fortsätta att arbeta med undervisning och uppgifter som hör till undervisningen. En särskilt yrkesskicklig lärare förväntas vara en lärare som kommit långt i sin professionalism och detta måste tas till vara och direkt gagna eleverna.

7.2 Huvudmännen avgör

Bedömning: Det bör vara huvudmannen som avgör vilka lärare som uppfyller kvalifikationerna för det praktiska karriärsteget förstelärare.

Skälen för bedömningen

Bedömningarna bör göras lokalt

Det är huvudmännen som enligt rådande ansvarsfördelning mellan stat och huvudmän har ansvar för lärares prestationer och yrkesutveckling. Huvudmännen har redan i dag möjlighet att inrätta system med utvecklingssteg för lärare. Som framgår av avsnitt 2.4 (*Lokala initiativ*) finns det t.ex. kommuner som infört olika former av utvecklingssteg för lärare.

Under utredningsarbetets gång har det övervägts om i stället ett system skulle skapas där någon statlig myndighet skulle ansvara för bedömningar av vilka lärare som ska komma i fråga för ett mer praktiskt karriärsteg. Ett system där prövningarna görs centralt skulle av bl.a. likvärdighets- och legitimitetsskäl kunna anses vara ett mer lämpligt alternativ. I dag är det Skolverket som enligt gällande bestämmelser fattar beslut om utnämning till lektor. Ett alternativ skulle således kunna vara att Skolverket även ges ansvar för att utnämna förstelärare.

Inledningsvis kan konstateras att nuvarande system för utnämning av lektorer har varit hanterbart eftersom titeln i hög grad byggt på akademiska meriter, närmare bestämt en examen, och sett över landet endast har rört ett fåtal lärare. När det gäller förstelärare kan det dock antas att antalet på sikt blir förhållandevis stort. Ett centralt system för utnämning av förstelärare skulle således, till skillnad från systemet avseende lektorer, kräva en omfattande administration och leda till betydande kostnader.

Vidare talar syftet med reformen mot ett sådant system. Huvudmännen kan synliggöra och belöna de lärare som uppvisar särskild yrkesskicklighet i den dagliga verksamheten genom att t.ex. utse dem till förstelärare. Huvudmännen förmodas dessutom ta tillvara den särskilda kompetens som särskilt yrkesskickliga lärare besitter, vilket starkt motiverar att det också är huvudmännen som, precis som i dag, avgör vilka lärare som ska anses

särskilt yrkesskickliga. För att dessa lärares kunskaper och erfarenheter verkligen ska tas tillvara i verksamheten och därmed bidra till förbättrade elevresultat är det således viktigt att initiativet till en utnämning av en lärare till förstelärare kommer från huvudmännen.

Slutligen görs bedömningen att för att ett införande av karriärsteget förstelärare ska få ett ordentligt genomslag bör karriärsteget i praktiken vara kopplat till en löneförhöjning. En ordning där det är Skolverket som utser förstelärare utan hänsyn till huvudmännens budget bedöms således inte vara förenlig med reformens syfte.

Sammantaget görs alltså bedömningen att det bör vara huvudmannen som avgör vilka lärare som bör utses till förstelärare.

Prövningen

Rektorn är den som är närmast verksamheten och därmed sannolikt också bäst lämpad att uttala sig om enskilda lärares prestationer. Det är därför rimligt att rektorn har en central roll i bedömningen av vilka lärare som är särskilt yrkesskickliga.

Flera av de som deltog i gruppintervjuerna föreslog att det hos huvudmannen bör tillsättas en nämnd eller liknande som ges rätt att fatta beslut om vem som kan anses särskilt yrkesskicklig och därmed komma i fråga för ett mer praktiktäna karriärsteg (se avsnitt 6.4). Frågor som rör anställningar är dock en fråga för huvudmännen och styrs när det gäller kommunala huvudmän bl.a. av kommunallagen. Det är upp till varje huvudman att avgöra hur processer kring prövningar av lärares kvalifikationer ska se ut. Att rektorn har en viktig roll i detta bör dock betonas.

7.3 Författningsreglering

Förslag: I skollagen införs en bestämmelse om att skolhuvudmännen ska sträva efter att inrätta karriärsteg för särskilt yrkesskickliga lärare. Vidare införs en s.k. upplysningsbestämmelse om att regeringen meddelar föreskrifter om statsbidrag till huvudmän i syfte att stimulera att dessa inrättar karriärstegen förstelärare och lektor (beträffande lektorer, se avsnitt 8.3).

Bedömning: Statsbidrag bör utgå till huvudmän som i utbildningen använder lärare som uppfyller vissa i en statsbidragsförordning angivna kvalifikationer och vars arbetsuppgifter i allt väsentligt består av undervisning och uppgifter som hör till undervisningen (förstelärare). Statsbidraget i sin helhet bör endast få användas för löneökningar till förstelärare (och lektorer, se avsnitt 8.3). Statsbidrag bör utgå med högst 85 000 kronor per år (inklusive sociala avgifter) för en förstelärare. Detta takbelopp bör avse en förstelärare som arbetar heltid och bör reduceras om det är fråga om en förstelärare som arbetar deltid.

Skälen för förslaget och bedömningen

Regeringen har i budgetpropositionen för 2012 (prop. 2011/12:1, utg.omr. 16, s. 45) framhållit att olika karriärutvecklingssteg ska beskrivas i skollagen. Som framgår av ovan redovisade överväganden bör ett av de två karriärstegen vara förstelärare. Regeringen har vidare betonat i budgetpropositionen att lönesättningen för lärare är en fråga för parterna, och aviserat ett statsbidrag till skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för sina lärare. Syftet med ett sådant statsbidrag bör vara att de bästa lärarna ska få en möjlighet att göra karriär samtidigt som de fortsätter att i allt väsentligt ägna sig åt undervisning och därtill hörande sysslor. Detta syfte kan uppnås genom att statsbidraget ger huvudmännen förutsättningar att ge betydande löneförhöjningar för dessa lärare. Det är väsentligt att detta lönepåslag verkligen förbehålls de lärare som huvudmannen dels bedömer vara särskilt kvalificerade för undervisningen, dels använder för sådana undervisningsuppgifter där deras kompetens kommer väl till pass. Statsbidraget ska fördelas i mån av medel. Det finns emellertid inget som hindrar huvudmännen från att själva finansiera lönepåslag för särskilt yrkesskickliga lärare.

När det gäller frågan hur de villkor som bör gälla för att en lärare ska kunna utses till förstelärare bör regleras kan det konstateras att dessa villkor bör regleras i skollagen om prövningen av om en lärare ska utses till förstelärare ska skötas av Skolverket. I så fall bör regleringen konstrueras som en rättighet för varje lärare som uppfyller de i lagen angivna kriterierna att också utses till förstelärare. En sådan konstruktion medför vidare att ett avslagsbeslut måste kunna överklagas till domstol eller motsvarande (jfr 28 kap. 3 § skollagen). Som anförts i föregående avsnitt anses det dock lämpligast att bedömningen av vilka lärare som ska utnännas till förstelärare görs av huvudmännen. Detta beror bl.a. på att karriärsteget i praktiken bör vara kopplat till en löneförhöjning och att en ordning där det är Skolverket som utser förstelärare utan att hänsyn tas till huvudmännens budget därför inte bedöms vara förenlig med reformens syfte. Vid sådant förhållande bedöms det lämpligast att i den av regeringen aviserade statsbidragsförordningen uppställa vissa villkor för att en huvudman ska kunna få statsbidrag för att finansiera löneförhöjningar till särskilt kvalificerade lärare (förstelärare). Dessa kvalifikationskrav bör vara de som anges i avsnitt 7.1.

Utgångspunkten för utformningen av en sådan statsbidragsförordning bör vara att statsbidrag ska kunna utgå till huvudmän för grundskola, gymnasieskola och motsvarande skolformer. En ytterligare förutsättning ska vara att huvudmannen har särskilt kvalificerade lärare anställda för att ägna sig åt undervisning och uppgifter som hör till denna samt att dessa lärare uppfyller ovan nämnda kvalifikationskrav.

Genom den nu skissade ordningen ges en huvudman möjlighet att, inom det utrymme för lönepåslag som ett beviljat statsbidrag räcker till, bedöma vilka av de lärare som uppfyller villkoren i statsbidragsförordningen som ska utses till förstelärare. Statsbidrag bör utgå med högst 85 000 kronor per år (inklusive sociala avgifter) för en förstelärare. Detta takbelopp bör avse en förstelärare som arbetar heltid och bör reduceras om det är fråga om en förstelärare som arbetar deltid. Närmare preciseringar bör kunna framgå av nämnda förordning om statsbidrag. Inget hindrar att den huvudman som så önskar utser fler förstelärare än det för lönepåslag avsedda statsbidraget räcker till. Finansieringen av

dessa lärares höjda löner blir då något som huvudmannen ensam får stå för. Det finns givetvis inte heller något som hindrar huvudmännen från att ge förstelärare ett lönepåslag som är större än vad som täcks av statsbidraget. Vidare står det naturligtvis en huvudman fritt att, utan att ansöka om statsbidrag, inrätta karriärsteg för lärare. Dessa steg behöver då inte följa villkoren i statsbidragsförordningen.

Statsbidraget bör administreras av Skolverket som också bör kontrollera att villkoren för utbetalning av statsbidraget är uppfyllda samt återkräva sådana utbetalda statsbidrag som har betalats ut felaktigt.

För att ändå i lag markera vikten av att lärare ges möjlighet att göra karriär utan att lämna undervisningen bör det införas ett s.k. målsättningsstadgande i skollagen om att huvudmän ska sträva efter att införa karriärsteg för särskilt yrkesskickliga lärare. Detta innebär att även de huvudmän som väljer att inte ansöka om statsbidrag ska sträva efter att inrätta karriärsteg för lärare i någon form. Ett sådant målsättningsstadgande bör kombineras med en s.k. upplysningsbestämmelse om huvudmännens möjligheter att söka statsbidrag för karriärstegen förstelärare och lektor.

8. Lektor

8.1 Kvalifikationer och uppgifter

Bedömning: En lärare med examen på forskarnivå (lektor) bör ha följande kvalifikationer. Läraren bör

- ha en behörighetsgivande examen (när bestämmelserna om legitimation träder i kraft den 1 december 2013 bör läraren vara legitimerad),
- ha avlagt lägst licentiatexamen eller motsvarande utländsk examen, och
- under minst fyra års tjänstgöring som lärare ha visat pedagogisk skicklighet.

Licentiatexamen bör avse ämnesdidaktik eller ett ämne som kan hänföras till ett undervisningsämne eller – om läraren har avlagt speciallärarexamen på högskolenivå eller jämföras med sådan lärare enligt förordningen (2011:326) om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare och utnämning till lektor – ha utfärdats inom det specialpedagogiska ämnesområdet med nära anknytning till undervisningen i den skolför form som läraren är verksam inom.

För lärare som har examen på forskarnivå och som har undervisat på ett universitet eller en högskola bör detta anses motsvara tjänstgöring som lärare inom skolväsendet.

Lektorns arbetsuppgifter bör i allt väsentligt bestå av undervisning och uppgifter som hör till undervisningen.

Skälen för bedömningarna

Kvalifikationer

Utbildningen i skolan ska enligt skollagen vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Ett sätt att stärka den vetenskapliga grunden är att öka antalet forskarutbildade lärare i skolan, dvs. att öka antalet lektorer. Fler lärare med fördjupad ämnes- och ämnesdidaktisk kompetens är viktigt för att höja kvaliteten i svensk skola. Att öka antalet lektorer kan dels göras genom att verksamma lärare går forskarutbildning och får lägst en licentiatexamen, dels genom att attrahera redan forskarutbildade i ämnen som är relevanta för undervisningen att bli verksamma i skolan. Regeringens satsning på s.k. forskarskolor (se avsnitt 2.3) torde bidra till att antalet forskarutbildade lärare och förskollärare i skolväsendet ökar. För att attrahera redan forskarutbildade personer att bli verksamma i skolan kan det dock krävas särskilda insatser (se även avsnitt 9).

Av skollagen framgår det vilka krav som i dag ställs för att få utnämnas till lektor. Bedömningen görs att dessa krav, eller kvalifikationer, även fortsättningsvis är rimliga för att en lärare ska få verka som lektor. Bland annat anges som ett grundkrav att lärare ska vara legitimerade. Som angetts när det gäller förstelärare ska dock vissa bestämmelser om krav på legitimation senareläggas och börja tillämpas den 1 december 2013 i stället för den 1 juli 2012 som tidigare beslutats. Fram till den 1 december 2013 bör det därför räcka med att lärare har en behörighetsgivande examen för att kunna komma i fråga som lektor.

Ett annat krav som ställs är att läraren under minst fyra år har visat pedagogisk skicklighet. Som nämnts i avsnitt 2.2 har Skolverket utarbetat kompetensprofiler för att kunna bedöma om en lärare har visat sådan skicklighet. När det gäller lärare med en examen på forskarnivå som dessutom varit verksamma som lärare på ett universitet eller en högskola bör den erfarenheten av undervisning kunna ses som en kvalifikation som motsvarar erfarenhet av undervisning i skolväsendet. Liksom inom skolväsendet utgår undervisningen från styrdokument som t.ex. kursplaner och mål för utbildningen. Det finns således vissa likheter när det gäller att bedriva undervisning på ett universitet eller en högskola med undervisning inom skolväsendet.

Vidare görs bedömningen att även en lärare som avlagt speciallärarexamen enligt bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100) och därutöver har avlagt minst licentiatexamen inom det specialpedagogiska området med nära anknytning till undervisningen i den skolform som läraren är verksam inom eller motsvarande utländsk examen, bör kunna verka som lektor. Detsamma bör gälla specialpedagoger som, enligt förordningen (2011:326) om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare och utnämning till lektor, jämföras med speciallärare. Skälet härför är följande.

Specialpedagogiska insatser, bl.a. speciallärares kunskaper och förmåga att anpassa undervisningen för elever i behov av särskilt stöd, kan vara mycket viktig för en elevs skolframgång. Det finns bl.a. internationell forskning som visar detta (se t.ex. Hattie, 2009). Av betänkandet Legitimation och skärpta behörighetsregler (SOU 2008:52) framgår vidare att lärare i särskola och specialskola bör ha särskilda kunskaper om elever med vissa funktionshinder och deras sätt att lära. Det gäller bl.a. elever med utvecklingsstörning, språkstörning, dövhet och hörselskada eller synskada. Motsvarande gäller

speciallärare i t.ex. grundskolan eller gymnasieskolan som bör ha fördjupade specialpedagogiska kunskaper inom den undervisning de bedriver. Det är därför värdefullt att speciallärare ges möjlighet att forska och utveckla sitt specialpedagogiska kunnande ytterligare så att de kan förbättra sin egen undervisning och dessutom stödja andra lärare som undervisar elever i behov av särskilt stöd.

Lektorers arbetsuppgifter och uppdrag

Det övergripande syftet med att öka antalet lektorer i skolan är att eleverna ska få en förbättrad undervisning och därmed ökade förutsättningar att nå de nationella målen och goda resultat. Lärares kompetenser måste tas till vara i syfte att eleverna ska få optimala möjligheter att uppnå goda resultat och nå så långt som möjligt i sitt lärande. Forskarmeriterade personer har gedigna ämneskunskaper och det är viktigt att dessa kunskaper tas till vara så att de kommer eleverna till del. Ett ökat antal lektorer i skolan bör leda till att den gemensamma kunskapsbasen i skolan blir större dels genom att den ämneskunskap som den enskilde lektorn besitter direkt tillförs eleverna genom undervisningen, dels genom att denna kunskap sprids till andra lärare och därmed kommer fler elever till del. För att lektorerna ska kunna bibehålla och vidareutveckla sin professionalism inom ett visst ämne kan det vara en fördel om de ges möjlighet att inom ramen för sin anställning t.ex. bedriva forskning som gynnar undervisningen.

En förutsättning för att åstadkomma synergieffekter är att skolorna och skolhuvudmännen på ett lämpligt sätt tar tillvara de kunskaper och kompetenser som lektorerna besitter. Det kan därför finnas skäl att använda lektorers fördjupade kompetens för särskilda syften, t.ex. genom att tilldela lektorer särskilda uppgifter eller uppdrag som bidrar just till att sprida dessa kunskaper. Det kan handla om att

- driva ämnesövergripande projekt,
- bedriva egen forskning,
- handleda andra lärare i frågor kopplade till det specifika ämnet,
- hålla i kontakten med universitet och högskolor,
- hålla sig uppdaterad om aktuell forskning på området och att sprida den kunskapen i kollegiet, och
- vara huvudansvarig för ett ämne.

Samtidigt bör det poängteras att intentionen, på motsvarande sätt som när det gäller förstelärare, inte är att lektorerna ska försvinna från undervisningen. Det är viktigt att de fördjupade kunskaperna tas till vara, t.ex. genom sådana uppgifter eller uppdrag som beskrivits ovan, men samtidigt bör lektorers huvudsakliga uppdrag vara att undervisa.

Analogt med vad som angetts när det gäller förstelärare (jfr avsnitt 7.1 *Förstelärarens arbetsuppgifter och uppdrag*) varierar emellertid behoven mellan olika skolor och huvudmän, varför det specifika innehållet i en anställning som lektor rimligtvis också bör utformas utifrån lokala förhållanden.

Som nämns under avsnitt 7.1 (*Förstelärarens främsta uppgift är undervisning*) är det viktigt att lärare ägnar sig åt det som är undervisningsrelaterat, dvs. åt att genomföra lektioner med god kvalitet och att förbereda och efterarbete dessa lektioner så att elevernas kunskapsresultat blir så höga som möjligt. Enligt bedömningen i promemorian bör det som tidigare nämnts utredas särskilt om en del administrativa uppgifter som lärare i dag utför kan tas bort eller förenklas så att lärare används mer för det som de faktiskt är utbildade för, nämligen undervisning och uppgifter som är en förutsättning för en god undervisning. Eleverna bör i stor utsträckning ges möjlighet att i den direkta undervisningssituationen ta del av lektorers fördjupade ämneskunskaper.

8.2 Huvudmannen avgör

Förslag: Nuvarande bestämmelser i skollagen om lektorer ska upphävas.

Bedömning: Det bör vara huvudmannen som bedömer vilka lärare som uppfyller kvalifikationerna för karriärsteget lektor.

Om en lärare eller förskollärare har en forskarexamen bör det anges i lärarens legitimation.

Skälen för förslaget och bedömningarna

Bedömningarna bör göras lokalt

För att svara mot ovan angivna kvalifikationskrav förutsätts både enligt nuvarande bestämmelser och enligt den bedömning som görs i denna promemoria – med undantag för personer med examen på forskarnivå som har varit verksamma som lärare på ett universitet eller en högskola (jfr ovan) – att läraren utöver akademiska meriter också har visat pedagogisk skicklighet under minst fyra års tjänstgöring som lärare. Som nämnts i avsnitt 2.2 är det för närvarande Skolverket som utser lektorer. Lagregleringen innebär att alla lärare som uppfyller de i lagen angivna kvalifikationskraven har en rätt att bli utsedda till lektorer. Skolverkets prövning ska göras bl.a. utifrån ett yttrande från lärarens eller förskollärarens rektor eller förskolechef av vilket det ska framgå om läraren eller förskolläraren bedöms ha visat sådan pedagogisk skicklighet som enligt Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2011:58) krävs för utnämning till lektor. Till grund för beslutet ligger med andra ord till stor del redan den bedömning som rektorn eller förskolechefen har gjort. Analogt med de överväganden som gjorts när det gäller förstelärare är det rimligt att bedömningar av lärares pedagogiska skicklighet görs av verksamhetsnära personer.

För att lektorers kunskaper och specifika ämnesdjup verkligen ska tas tillvara i verksamheten och därmed bidra till förbättrade elevresultat är det liksom när det gäller förstelärare viktigt att initiativet kommer från huvudmännen. Den nuvarande lagregleringen avseende lektorer innebär dels att alla lärare som uppfyller de i lagen angivna kvalifikationskraven har en rätt att bli utnämnda till lektorer, dels att Skolverkets utnämningar inte har någon direkt koppling till löneförhöjningar. Det görs bedömningen att karriärsteget lektor, på motsvarande sätt som karriärsteget förstelärare, bör vara kopplat till en löneförhöjning (jfr avsnitt 7.3).

Mot denna bakgrund görs bedömningen att det är rimligt att karriärsteget lektor hanteras på samma sätt som karriärsteget förstelärare, dvs. det bör vara huvudmännen som avgör vilka lärare som dels uppfyller kvalifikationskraven för karriärsteget lektor, dels ska utses till lektor. Detta innebär att den nuvarande regleringen avseende lektorer i skollagen föreslås upphävas. Vidare bör konsekvensändringar göras på förordningsnivå.

Förskollärare

Uppdraget har avgränsats till att innefatta lärare inom grundskola och gymnasieskola samt motsvarande skolformer. Även förskollärare kan dock enligt nuvarande bestämmelser utnämnas till lektor av Skolverket. Mot bakgrund av de skäl som anförts ovan föreslås att skollagens bestämmelser om utnämning av lektorer i förskola upphävs. Det finns dock naturligtvis inget som hindrar att huvudmännen även i fortsättningen väljer att anställa lektorer i förskolan.

Prövningen

Av samma skäl som angetts när det gäller förstelärare (jfr avsnitt 7.2 *Prövningen*) bör det vara huvudmännen som avgör hur processer kring prövningarna av lärares kvalifikationer ska se ut. Även när det gäller lektorer kan det dock betonas att rektorn bör ha en central roll i sådana prövningar. Prövningarna måste grundas på sakliga uppgifter som visar om läraren lever upp till villkoren.

Forskarexamen i lärarlegitimationen

Förslaget i denna promemoria innebär att lagregleringen i skollagen avseende lektorer ska upphävas och att det i fortsättningen ska vara huvudmännen i stället för Skolverket som prövar vilka lärare som ska utnämnas till lektorer. Att ta en forskarexamen med koppling till ett undervisningsämne är ett kvalificerat sätt att skapa förutsättningar för att gå vidare i sin lärarkarriär. Därför bör en sådan examen också framgå av lärarens legitimation. Motsvarande bör även gälla för förskollärare. En sådan reglering kan införas i förordningen (2011:326) om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare och utnämning till lektor. Som en konsekvens av den föreslagna ändringen i skollagen bör dock förordningens rubrik ändras.

8.3 Författningsreglering

Förslag: I skollagen införs en bestämmelse om att skolhuvudmännen ska sträva efter att inrätta karriärsteg för särskilt yrkesskickliga lärare. Vidare införs en s.k. upplysningsbestämmelse om att regeringen meddelar föreskrifter om statsbidrag till huvudmän i syfte att stimulera att dessa inrättar karriärstegen lektor och förstelärare (beträffande förstelärare, se avsnitt 7.3).

Bedömning: På samma sätt som beträffande förstelärare bör statsbidrag utgå enligt en statsbidragsförordning till huvudmän som i utbildningen använder lärare som uppfyller vissa i förordningen angivna kvalifikationer och vars arbetsuppgifter i allt väsentligt består av undervisning och uppgifter som hör till undervisningen (lektorer). Statsbidraget i sin

helhet bör endast få användas för löneökningar till lektorer (och till förstelärare, se avsnitt 7.3). Statsbidrag bör utgå med högst 170 000 kronor per år (inklusive sociala avgifter) för en lektor. Detta takbelopp bör avse en lektor som arbetar heltid och bör reduceras om det är fråga om en lektor som arbetar deltid.

Skälen för förslaget och bedömningen

I föregående avsnitt har det föreslagits att den nuvarande lagregleringen avseende lektorer i skollagen ska upphävas samt att varje huvudman själv ska avgöra hur många lektorer som behövs eller är lämpliga i just den huvudmannens undervisningsverksamhet.

Den i avsnitt 7.3 föreslagna statsbidragsförordningen bör också omfatta bidrag till lönepåslag för lektorer. För att statsbidrag ska utgå bör även i dessa fall krävas att läraren uppfyller de kvalifikationskrav och har sådana arbetsuppgifter som följer av statsbidragsförordningen. Statsbidrag bör utgå med högst 170 000 kronor per år (inklusive sociala avgifter) för en lektor. Detta takbelopp bör avse en lektor som arbetar heltid och bör reduceras om det är fråga om en lektor som arbetar deltid. Skillnaden i förhållande till en förstelärare (jfr avsnitt 7.3) motiveras av att en lärare för att komma i fråga för ett lektorat utöver sin yrkesskicklighet minst bör ha en licentiatexamen med anknytning till undervisningsämnet. Det innebär att läraren måste ha genomfört en forskarutbildning utöver sin lärarexamen.

På motsvarande sätt som beträffande förstelärare finns det inget som hindrar den huvudman som så önskar att utse fler lektorer än det för lönepåslag avsedda statsbidraget räcker till. Finansieringen av dessa lärares höjda löner blir då något som huvudmannen ensam får stå för. Det finns givetvis inte heller något som hindrar huvudmännen från att ge lektorer ett lönepåslag som är större än vad som täcks av statsbidraget. Det står vidare en huvudman fritt att, utan att ansöka om statsbidrag, utforma sin organisation med karriärsteg för lärare på ett sätt som avviker från de villkor som kommer att uppställas i statsbidragsförordningen.

Som nämnts tidigare bör statsbidraget administreras av Skolverket som också bör kontrollera att villkoren för utbetalning av statsbidraget är uppfyllda samt återkräva sådana utbetalda statsbidrag som har betalats ut felaktigt.

Som framgår av avsnitt 7.3 bör det vidare införas ett s.k. målsättningsstadgande i skollagen om att huvudmän ska sträva efter att införa karriärsteg för särskilt yrkesskickliga lärare. Detta innebär att även de huvudmän som väljer att inte ansöka om statsbidrag ska sträva efter att inrätta karriärsteg för lärare i någon form. Bestämmelsen bör kombineras med en s.k. upplysningsbestämmelse om huvudmännens möjligheter att söka statsbidrag för karriärstegen förstelärare och lektor.

Det statsbidrag som aviserades i budgetpropositionen riktar sig till skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för lärare. En huvudman för förskola får därmed inte någon statlig kompensation för kostnader som kan uppstå om huvudmannen utser en förskollärare till

lektor. Det finns emellertid inget som hindrar att huvudmännen själva bekostar en sådan löneökning.

9. En särskild kompletterande pedagogisk utbildning

Förslag: Regeringen ska få meddela föreskrifter om undantag från skollagens krav på en introduktionsperiod för att en lärare ska få legitimation när det gäller lärare som har en examen på forskarnivå och som har varit verksamma som lärare på ett universitet eller en högskola eller i skolväsendet.

Bedömning: Personer med examen på forskarnivå som har varit verksamma som lärare på ett universitet eller en högskola eller i skolväsendet bör ges möjlighet att enkelt komplettera sin tidigare utbildning och få en ämneslärarexamen.

Ett uppdrag bör ges till ett eller några lärosäten att anordna en särskild kompletterande pedagogisk utbildning som leder till ämneslärarexamen.

Det bör framgå av förordning att dessa personer ska undantas från kravet på verksamhetsförlagd utbildning.

Skälen för förslaget och bedömningarna

Med de nya bestämmelserna om legitimation och behörighet krävs, med några undantag, en lärarexamen för att undervisa inom skolväsendet. De personer som redan har en examen på forskarnivå men som inte har en lärarexamen behöver därför, för att kunna vara verksamma i skolan, komplettera sin tidigare utbildning.

I propositionen Bäst i klassen (prop. 2009/10:89) gjorde regeringen bedömningen att det är angeläget att det finns alternativa vägar till läraryrket. Regeringen pekade på att det är av stor betydelse för skolans utveckling att personer med olika bakgrund och erfarenheter som vill utbilda sig till lärare bereds plats och att den kompetens som dessa individer bär med sig måste tas till vara, t.ex. genom kompletterande utbildningar. Regeringen har därför beslutat om förordning (2011:686) om kompletterande pedagogisk utbildning som leder till ämneslärarexamen. Den möjliggör för personer med tillräckliga ämneskunskaper i minst ett ämne att få en ämneslärarexamen efter en kompletterande pedagogisk utbildning.

Den kompletterande pedagogiska utbildningen ställer något andra krav för examen jämfört med den sammanhållna ämneslärarutbildningen, t.ex. räcker det med tillräckliga kunskaper i ett ämne till skillnad från den sammanhållna ämnesutbildningens krav på två eller tre ämnen.

För att uppfylla kraven för ämneslärarexamen omfattar den kompletterande pedagogiska utbildningen 90 högskolepoäng (motsvarande 3 terminers heltidsstudier i normal studietakt) och består dels av en utbildningsvetenskaplig kärna om 60 högskolepoäng,

dels av en verksamhetsförlagd utbildningsdel om 30 högskolepoäng. I den utbildningsvetenskapliga kärnan ska även studier i ämnesdidaktik ingå. För behörighet till den kompletterande pedagogiska utbildningen krävs tidigare inhämtade kunskaper som motsvarar minst 90 högskolepoäng för inriktningen mot arbete i grundskolans årskurs 7-9 och minst 120 högskolepoäng för inriktningen mot arbete i gymnasieskolan.

För att attrahera personer med examen på forskarnivå, dvs. personer med licentiatexamen eller doktorexamen, att bli ämneslärare i skolväsendet måste det finnas ett attraktivt alternativ som möjliggör för dessa personer att komplettera sin tidigare utbildning för att få ämneslärarexamen. Många forskarutbildade personer har erfarenhet av undervisning på ett universitet eller en högskola och har av den erfarenheten sannolikt utvecklat en pedagogisk skicklighet. Det är rimligt att tro att många av dem, utöver ett intresse för ämnet, också är intresserade av undervisning och att de därför kan vara motiverade att komplettera sin utbildning så att de får en ämneslärarexamen. Forskarutbildade personer har en gedigen erfarenhet av studier och sannolikt mycket god studievana. Det torde därför vara möjligt för dessa personer att genomföra studier i en högre studietakt. Teknikdelegationen (SOU 2010:28) föreslog att en särskild satsning skulle göras på en alternativ lärarutbildning för ämnessakkunniga inom matematik, naturvetenskap, teknik och IKT. Delegationen lyfte fram disputerade naturvetare som en särskilt intressant målgrupp. Teknikdelegationen bedömde att denna grupps förmåga att tillgodogöra sig ny kunskap var så avancerad att studietiden jämfört med den reguljära kompletterande utbildningen skulle kunna kortas avsevärt.

Mot denna bakgrund föreslås en satsning på en särskild kompletterande pedagogisk utbildning som leder till ämneslärarexamen för personer med examen på forskarnivå och som har varit verksamma som lärare på ett universitet eller en högskola eller i skolväsendet. Utbildningen ska motsvara den utbildningsvetenskapliga kärnan i den kompletterande pedagogiska utbildningen. Bedömningen är dock att studietiden för den utbildningsvetenskapliga kärnan bör kunna kortas avsevärt och att det bör finnas goda möjligheter för denna grupp att tillgodogöra sig dessa kunskaper (sammanlagt 60 högskolepoäng) under en termins studier. Mot bakgrund av den erfarenhet av undervisning som dessa personer redan har föreslås att de bör undantas från kravet på verksamhetsförlagd utbildning. Förslaget innebär därför att den särskilda kompletterande pedagogiska utbildningen om sammantaget en termins studier ska leda till ämneslärarexamen. Regeringen föreslås få meddela föreskrifter om detta.

Ett uppdrag bör ges till ett eller några lärosäten att anordna en särskild kompletterande pedagogisk utbildning som leder till sådan ämneslärarexamen som beskrivits ovan. Som framgått ovan bör utbildningen erbjudas med högre studietakt. Det kan också vara relevant att den t.ex. erbjuds som distansutbildning för att möjliggöra för personer i hela landet att studera.

Frågan om möjlighet till statlig finansiering till de studerande under studietiden har också övervägts. De personer som utbildningen riktar sig till har redan studerat under en lång tid och troligtvis är finansiering i form av studiemedel inte ett alternativ. Möjligheten till statlig finansiering bör kunna ske inom ramen för satsningen. Frågan om finansiering av

detta, liksom av föreslagen utbildning, kommer att beredas ytterligare inom Regeringskansliet.

För att få legitimation som lärare eller förskollärare krävs det för personer som har en examen daterad efter den 1 juli 2011 och som inte har arbetat som lärare eller förskollärare sammanlagt minst ett läsår eller motsvarande före den 31 mars 2012 att de genomför en introduktionsperiod om minst ett läsår på heltid eller motsvarande (se avsnitt 2.1). Även om de personer som går den särskilda kompletterande pedagogiska utbildningen har erfarenhet av undervisning på ett universitet eller en högskola är det viktigt med en viss tids introduktion i yrket som lärare i skolväsendet. Mot bakgrund av deras undervisningserfarenhet på högre utbildningsnivå görs dock bedömningen att det är rimligt att kravet på en introduktionsperiod minskas till sammanlagt en termin. Förslaget om en kortare introduktionsperiod bör självfallet även omfatta personer med examen på forskarnivå som redan har en lärarexamen förutsatt att de har varit verksamma som lärare på ett universitet eller en högskola.

10. Uppföljning och utvärdering av systemet

Bedömning: Systemet bör följas upp och utvärderas.

En myndighet bör få i uppdrag att kontinuerligt följa upp reformen.

En myndighet bör vidare få i uppdrag att utvärdera reformen fyra år efter det att statsbidragsförordningen har börjat tillämpas.

Skälen för bedömningarna

Som tidigare angetts är syftet med reformen att läraryrket måste bli attraktivare så att eleverna får en förbättrad undervisning och därmed ökade förutsättningar att nå de nationella målen och goda resultat. Lärares kompetens och potential måste på ett bättre sätt än i dag tas till vara och uppmuntras och lärare måste ges möjligheter att utveckla sin professionalism och gå vidare i karriären inom läraryrket.

Syftet är att reformen ska leda till en positiv utveckling av såväl verksamheten som läraryrket. Det är således angeläget att närmare följa upp och utvärdera reformen och dess effekter. En myndighet bör kontinuerligt följa upp antalet lärare som efter prövning av huvudmännen kommit i fråga för statsbidrag som lektorer eller förstelärare, liksom hur antalet sådana lärare är fördelade inom olika skolformer och nivåer i skolväsendet. Vidare bör den geografiska spridningen och spridningen mellan fristående och kommunala skolor följas upp.

Det är också angeläget att genomföra mer djupgående utvärderingsinsatser av reformens effekter på elevernas resultat, läraryrkets attraktivitet och lönespridningen för lärarna. Sådana utvärderingsinsatser kan göras av en myndighet och bör ske fyra år efter det att statsbidragsförordningen har börjat tillämpas. Därutöver bör också systemet granskas inom ramen för tillsynen av skolan.

11. Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Förslag: Ändringarna i skollagen ska träda i kraft den 1 juli 2013.

Nu gällande bestämmelser om att Skolverket efter ansökan ska utnämna en lärare eller förskollärare till lektor om vissa i skollagen angivna villkor är uppfyllda samt att ett avslag på en sådan ansökan kan överklagas hos förvaltningsdomstol, ska tillämpas även fortsättningsvis på ansökningar som inkommit till Skolverket före den 1 juli 2013.

Skälen för förslagen

Ikraftträdande

Mot bakgrund av de i promemorian gjorda bedömningarna föreslås erforderliga ändringar i skollagen träda i kraft den 1 juli 2013.

Beslut enligt äldre bestämmelser

Som framgått tidigare innebär gällande rätt att Skolverket efter ansökan genom beslut ska utnämna en lärare eller förskollärare till lektor om denne uppfyller de villkor som anges i 2 kap. 24 § skollagen. Ett avslag på en sådan ansökan kan överklagas hos allmän förvaltningsdomstol (28 kap. 3 § andra stycket 4 skollagen).

Nuvarande system innebär således – i motsats till den ordning som nu föreslås – att en lärare eller förskollärare har en rätt att få ett beslut om att benämnas lektor om vissa lagreglerade villkor är uppfyllda. Rätten att kallas lektor följer läraren eller förskolläraren även om denne börjar en ny anställning hos en annan huvudman.

De nuvarande bestämmelserna bör fortsätta att tillämpas även efter det att de nya bestämmelserna har trätt i kraft beträffande sådana ansökningar som kommit in till Skolverket före ikraftträdandedatumet. Även möjligheten att överklaga ett avslagsbeslut från Skolverket bör fortsätta att gälla i sådana ärenden.

En lärare eller förskollärare som fått ett beslut från Skolverket enligt de nuvarande reglerna ska alltså även efter det att de bestämmelser som nu föreslås har trätt i kraft fortsätta att benämnas lektor utan att det krävs någon utnämning från huvudmannens sida.

12. Konsekvensutredning

En konsekvensutredning har upprättats. Den finns i *bilagan*.

13. Författningskommentar

2 kap. 1 §

Ändringen är av redaktionell art och föranledd av att en paragraf upphävs i kapitlet.

2 kap. 16 §

De två första styckena är oförändrade. Det *tredje stycket*, som är nytt, innebär en möjlighet för regeringen att föreskriva undantag från kravet på att ha fullgjort minst ett års introduktionsperiod för att kunna få legitimation när det gäller lärare som har en examen på forskarnivå och som har varit verksamma som lärare inom högskolan.

Paragrafen behandlas i avsnitt 8.1.

2 kap. 16 b §

Ändringen är en följd av att Skolverket, genom upphävandet av 2 kap. 24 §, inte längre ska pröva om en lärare eller förskollärare ska utnämnas till lektor.

Paragrafen behandlas i avsnitt 8.2.

2 kap. 22 §

Första stycket har kompletterats med en andra mening om att skolhuvudmän ska sträva efter att inrätta karriärsteg för särskilt yrkesskickliga lärare.

Andra stycket är nytt och innehåller en s.k. upplysningsbestämmelse. I avsnitt 7.3 och 8.3 föreslås att regeringen beslutar en statsbidragsförordning enligt vilken huvudmän kan söka statsbidrag för lönepåslag till lärare som uppfyller vissa villkor i förordningen och vars uppgift i allt väsentligt består av undervisning och uppgifter som hör till undervisningen (förstelärare och lektorer). Andra stycket innehåller en upplysning om att regeringen meddelar sådana föreskrifter.

Paragrafen behandlas i avsnitt 7.3 och 8.3.

28 kap. 3 §

I paragrafen regleras vilka beslut av Statens skolverk som får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. I paragrafens fjärde punkt anges att ett beslut om avslag på en lärares ansökan enligt 2 kap. 24 § skollagen att bli utnämnd till lektor får överklagas.

Paragrafen ändras på så sätt att fjärde punkten utgår. Detta är en följd av att Skolverket, genom upphävandet av 2 kap. 24 §, inte längre ska pröva om en lärare eller förskollärare ska utnämnas till lektor.

Paragrafen behandlas i avsnitt 8.2.

Paragrafen i dess äldre lydelse ska fortsätta att tillämpas på ansökningar om att utnämnas till lektor som har kommit in före den 1 juli 2013. Detta följer av en särskild övergångsbestämmelse, vilken behandlas i avsnitt 11.

Referenser

Commission of the European Communities (2007), Commission staff working paper – schools for the 21st century.

Europeiska kommissionens meddelande: *Bättre utbildning för lärare* KOM [2007] 392 slutlig.

European Commission (2010) Developing coherent and system-wide induction programmes for beginning teachers; a handbook for policymakers.

European Commission, Common European Principles for Teacher Competences and Qualifications.

Förordningen (2011:326) om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare och utnämning till lektor.

Förordningen (2011:686) om kompletterande pedagogisk utbildning som leder till ämneslärarexamen.

Hattie, J. (2009) *Visible learning: A Synthesis of Over 800 Meta-analyses Relating to Achievement*. London: Taylor & Francis.

Högskoleförordningen (1993:100).

Karriärtjänster för lärare i Stockholms stad, dnr 09-201/1320.

McKinsey & Company (2007) How the world's best-performing school systems come out on top.

McKinsey & Company (2010) How the worlds most improved school systems keep getting better.

OECD (Evaluating and rewarding the quality of teachers, OECD 2009).

OECD (2011) *OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education*.

OECD (2005) *Teachers matter: Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers*.

Proposition 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet.

Proposition 2010/11:20 Legitimation för lärare och förskollärare.

Proposition 2009/10:89 Bäst i klassen – en ny lärarutbildning.

Proposition 2011/12:144 Senare tillämpning av vissa bestämmelser om legitimation för lärare och förskollärare och om särskild utbildning för vuxna.

Pressmeddelande Södertälje kommun 2012-01-26, www.sodertalje.se.

Regeringens proposition 2011/12:1. Budgetpropositionen för 2012. Utgiftsområde 16.

Regeringens proposition 2012/13:1. Budgetpropositionen för 2013. Utgiftsområde 16.

Regeringsbeslut (2012-03-29) Uppdrag att svara för utbildning U2012/2103/GV.

Riksdagsskrivelse 2010/11:171.

Riksdagsskrivelse 2009/10:248.

Riksdagsskrivelse 2011/12:277.

Riktlinjer Medel för anställning av lektorer i gymnasieskolan, dnr UAN-2007-0222.22 , Uppsala kommun.

Riktlinjer för bidrag till lektorer i gymnasieskolan i Uppsala kommun, dnr UAN-2011-0338.22.

SFS 2010:800. Skollag.

SKOLF 2011:58 *Skolverkets kompetensprofiler för utnämning till lektor.*

Skolverket (2010) Skriftliga omdömen i grundskolans individuella utvecklingsplaner. En uppföljning och utvärdering av skolornas arbete ett år efter reformen. Rapport 340.

Skolverket (2011) Skolverkets lägesbedömning 2011. Rapport 364.

SOU 2008:52 *Legitimation och skärpta behörighetsregler.*

SOU 2010:28 *Vändpunkt Sverige - ett ökat intresse för matematik, naturvetenskap, teknik och IKT.*

SOU 2008:109 *En hållbar lärarutbildning.*

Utbildningsutskottets betänkande 2009/10:UbU1 Bäst i klassen – en ny lärarutbildning.

Utbildningsutskottets betänkande 2010/11:UbU5 Legitimation för lärare och förskollärare.

Utbildningsutskottets betänkande 2011/12:UbU20 Senare tillämpning av vissa bestämmelser om legitimation för lärare och förskollärare

Ändring av beslut om karriärtjänster för lärare i Stockholms stad, dnr 10-201/6764.

Professional standards for teachers, Excellent Teachers, www.tda.gov.uk.

Professional standards for teachers, Advanced Skills Teachers, www.tda.gov.uk.

www.teachernet.gov.uk/publications.

National Professional Standards for Teachers, Australian Institute for Teaching and School Leadership, february 2011, www.aitsl.edu.au.

Standards for Chartered Teacher, www.scotland.gov.uk.

www.gtcs.org.uk.

Guidelines for the appointment of Specialist Classroom Teachers (SCT) in Secondary Schools, Ministry of Education, Nex Zealand, www.minedu.govt.nz.

Advancing Professionalism in teaching – The report of the review of teacher employment in Scotland (2011), www.scotland.gov.uk.

Bilaga

Konsekvensutredning

Problembeskrivning – vad ska uppnås?

Den enskilt viktigaste faktorn för elevernas studieresultat i skolan är lärarna. För att höja studieresultaten behöver eleverna därför få undervisning med mer aktivt lärarstöd av välutbildade och kompetenta lärare. För att säkra en hög kvalitet på lärarna måste läraryrket göras mer attraktivt så att eleverna får en förbättrad undervisning och därmed ökade förutsättningar att nå de nationella målen och goda resultat.

Lärares kompetens och potential måste på ett bättre sätt än i dag tas till vara och uppmuntras och lärare måste ges möjligheter att utveckla sin professionalism och gå vidare i karriären inom läraryrket. Särskilt meriterade lärare måste bättre tas till vara så att eleverna ska få optimala möjligheter att uppnå goda resultat och nå så långt som möjligt i sitt lärande. Därför föreslås karriärsteg för lärare.

Alternativa lösningar eller inte reglera alls

Målsättningsstadgandet om att skolhuvudmännen ska sträva efter att införa karriärsteg för särskilt yrkesskickliga lärare innebär att betydelsen av att lärare ges möjlighet att göra karriär utan att lämna undervisningen markeras. Huvudmännen har redan i dag möjlighet att inrätta lokala system med utvecklingssteg för lärare. Ett alternativ är således att inte reglera detta alls. Bedömningen är dock att det krävs en reglering för att stimulera en förändring som får effekter på såväl den enskilde lärarens karriärmöjligheter som elevernas resultat ur ett nationellt perspektiv.

Möjligheten att utnämnas till lektor av Skolverket har funnits sedan den 1 juli 2011 men ännu har inga sådana beslut meddelats. För att forskarutbildade lärares kunskaper och särskilda kompetenser verkligen ska tas till vara i verksamheten bedöms det vara viktigt att initiativet kommer från huvudmännen. Det är vidare viktigt att en utnämning till lektor kopplas till en löneförhöjning. Därför föreslås att det i stället för Skolverket bör vara huvudmännen, som är nära verksamheten, som avgör vilka lärare som ska utses till lektorer. I promemorian föreslås således att den reglering som innebär att Skolverket utnämner lektorer och att titeln lektor ska anges i lärarens legitimation ska tas bort. Ett alternativ är att inte ersätta denna reglering med någon annan reglering. Att ta en forskarexamen med koppling till ett undervisningsämne är dock ett kvalificerat sätt att skapa förutsättningar för att gå vidare i sin karriär. Det bedöms därför vara viktigt att en lärare med forskarutbildning ges rätt att få uppgift om denna utbildning angiven i lärarens eller förskollärares legitimation. Det räcker att en reglering om detta införs på förordningsnivå.

Det är väsentligt att karriärsteg för särskilt skickliga lärare innefattar löneökningar. Därför föreslås att statsbidrag bör utgå till huvudmän som i utbildningen använder lärare som uppfyller vissa i en statsbidragsförordning angivna kvalifikationer och vars arbetsuppgifter i allt väsentligt består av undervisning och uppgifter som hör till undervisningen. Ett alternativ hade varit att inte införa något statsbidrag eftersom det är huvudmännen som ansvarar för lärares löner. För att stimulera en lönespridning där

särskilt skickliga lärare premieras bedöms dock statsbidrag vara nödvändigt. Ett sådant bidrag bör regleras i förordning.

För är att attrahera personer med examen på forskarnivå att bli ämneslärare i skolan är bedömningen att det krävs en särskild lösning. Förslaget innebär därför dels en satsning på en särskild kompletterande pedagogisk utbildning och dels ett undantag när det gäller bestämmelserna om introduktionsperiod. Ett undantag från kravet om introduktionsperiod kräver en regeländring. Denna särskilda lösning förväntas leda till att antalet lärare med fördjupad ämnes- och ämnesdidaktisk kompetens ökar och att den vetenskapliga grunden i skolan därmed stärks.

Berörda av regleringen

Huvudmän inom skolväsendet berörs av regleringarna. Vidare berörs lärare av regleringarna genom att de skapar möjligheter för lärare att utvecklas inom sin profession och gå vidare i karriären inom yrket.

Kostnader och andra konsekvenser

Förslaget om en statsbidragsförordning kan, för de huvudmän som väljer att ansöka om statsbidrag, medföra vissa administrativa kostnader för själva ansökningsförfarandet och för prövningen av vilka lärare som ska komma i fråga som förestelärare eller lektor. Enligt förslaget regleras det inte hur processerna kring prövningarna ska se ut. Det finns således stor frihet för huvudmännen att avgöra hur arbetet ska läggas upp, vilket innebär att det är svårt att ange den exakta tidsåtgången eller storleken på de administrativa kostnaderna. Det är dock frivilligt för huvudmännen att ansöka om statsbidrag.

Förstelärares och lektorers arbetsuppgifter bör i allt väsentligt bestå av undervisning och uppgifter som hör till undervisningen. De exempel på uppgifter som kan ingå utöver undervisning bedöms rymmas inom befintligt uppdrag och därmed inte innebära några nya uppgifter eller någon ökning av det totala behovet av lärarresurser.

Sverige medlemskap i Europeiska Unionen

Regleringarna berör inte förhållandet till Sveriges medlemskap i Europeiska Unionen på annat sätt än att lärarfrågorna är mycket aktuella för flertalet medlemsländer.

Ikraftträdande m.m.

Regleringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2013.

Antal berörda företag

När det gäller privata organ är det i huvudsak fristående skolor som berörs av regleringarna. När det gäller möjligheten att få en licentiatexamen registrerad på legitimationen berörs dock även fristående förskolor. Hösten 2010 fanns 782 fristående skolor som motsvarar obligatoriska skolformer (grundskolor och grundsärskolor) och 523 fristående skolor som motsvarar frivilliga skolformer (gymnasieskola och gymnasiesärskola). Det fanns 4 300 fristående förskolor. Storleken på företagen varierar i hög grad.

Tidsåtgång och företagens administrativa kostnader

Se kostnader och andra konsekvenser ovan. Inga ytterligare kostnader tillkommer för fristående skolor och förskolor.

Andra kostnader och förändringar till följd av regleringen

Inga andra kostnader uppstår till följd av regleringen.

Påverkan på konkurrensförhållanden

Konkurrens fördelar kan uppstå för de skolor och huvudmän som har ett högt antal förstelärare eller lektorer anställda då det borgar för en hög kvalitet i undervisningen och därmed kan antas attrahera fler elever.

Övrig påverkan på företagen

Regleringarna får ingen övrig påverkan på företagen.

Särskilda hänsyn till små företag

Samma möjlighet att anställa en förstelärare eller lektor finns för samtliga huvudmän, dvs. både små skolor och kommuner såväl som små och fristående skolor respektive huvudmän. Därför behöver ingen särskild hänsyn tas till små företag.

